

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”,
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE

Prof. drd. SIMION RĂCHIȘAN

INOVAȚII, NORME ȘI INTERPRETĂRI GRAMATICALE

(rezumatul tezei de doctorat)

Conducător științific:
Prof. univ. dr. GAVRIL NEAMȚU

2010

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

CUVÂNT ÎNAINTE

PARTEA I. INOVAȚII GRAMATICALE

0. STĂRILE DE LIMBĂ

1. Starea limbii române vechi
  - 1.1. Inovațiile – mărci specifice ale limbii române vechi
2. A doua stare de limbă
  - 2.1. Inovațiile calitative din starea a doua de limbă română
3. A treia stare de limbă
4. A patra stare de limbă
5. A cincea stare de limbă
6. A șasea stare de limbă
7. A șaptea stare de limbă

PARTEA A II-A. NORME GRAMATICALE ACTUALE

0. PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE

1. VERBUL

- 1.1. Forme și norme
- 1.2. Locuțiunile verbale
- 1.3. Flexiunea verbului
- 1.4. Clasificarea verbelor în conjugări
- 1.5. Diateza
- 1.6. Modul și timpul
- 1.7. Persoana și numărul
- 1.8. Accentul în flexiunea verbală
- 1.9. Verbe neregulate
- 1.10. Verbe defective
- 1.11. Modificări de normă
- 1.12. Norme facultative

2. SUBSTANTIVUL

- 2.1. Forme și norme
  - 2.1.1. Genul
  - 2.1.2. Genul personal
  - 2.1.3. Numărul
  - 2.1.4. Cazurile
  - 2.1.5. Forme alternative de plural
  - 2.1.6. Pluralul substantivelor împrumutate
  - 2.1.7. Substantivele neologice englezești
  - 2.1.8. Flexiunea substantivelor compuse
  - 2.1.9. Substantive proprii
  - 2.1.10. Accentul în flexiunea substantivală
- 2.2. Substantive cu sufixele indicatoare de proveniență

3. ADJECTIVUL

- 3.1. Forme și norme
- 3.2. Adjective defective
- 3.3. Modificări de normă
- 3.4. Norme facultative

4. PRONUMELE

- 4.1. Forme și norme
- 4.2. Interpretări gramaticale noi
- 4.3. Forme clitice (neaccentuate)

- 4.4. Combinații de pronume personale și verbe
- 4.5. Construcții cu sau fără *pe*
- 4.6. Raportul cu alte clase lexico-gramaticale
- 4.7. Modificări de normă
- 4.8. Norme facultative
- 5. NUMERALUL
- 5.1. Forme și norme
- 5.1.1. Numerele cardinale
- 5.1.2. Numerele ordinale
- 5.1.3. Numerele adverbiale
- 5.1.4. Numerele multiplicative
- 5.1.5. Numerele colective
- 5.1.6. Numerele distributive
- 5.1.7. Numerele fracționare
- 5.2. Modificări de normă
- 5.2.1. Norme facultative
- 6. PĂRȚI DE VORBIRE NEFLEXIBILE
- 6.1. ADVERBUL
- 6.1.1. Forme și norme
- 6.1.2. Structuri morfologice adverbiale
- 6.1.3. Adverbe compuse
- 6.1.4. Locuțiuni adverbiale
- 6.1.5. Grupări locuționale
- 6.1.5. Adverbe substitute
- 6.2. Modificări de normă
- 6.2.1. Noi interpretări gramaticale
- 6.2.2. Norme facultative
- 6.2.3. Cratima obligatorie / facultativă
- 6.2.4. Dublete adverbiale
- 6.2.5. Forme adverbiale triple / cvadruple
- 6.2.6. Exprimări sinonime
- 7. PREPOZIȚIA
- 7.1. Forme și norme
- 7.1.1. Locuțiuni prepoziționale
- 7.1.2. Tipuri de regim cazual
- 7.1.3. Prepoziții speciale
- 7.1.4. Aspecte ale utilizării prepoziției în limba română
- 7.1.5. Utilizări diferite ale prepoziției *a*
- 7.1.6. Prepoziția compusă *de-a*
- 7.2. Modificări de normă
- 7.3. Noi încadrări morfologice
- 7.4. Variante regionale, arhaice, fonetice
- 7.5. Sinonimia prepozițională
- 8. CONJUNCȚIA
- 8.1. Forme și norme
- 8.1.1. Conjunții coordonatoare
- 8.1.2. Conjunții subordonatoare
- 8.1.3. Locuțiuni conjuncționale subordonatoare
- 8.1.4. Locuțiuni conjuncționale subordonatoare specializate
- 8.1.5. Specializare conjuncțională multiplă
- 8.1.6. Specializarea locuțiunii *cum că*
- 8.2. Modificări de normă

- 8.2.1. Norme facultative
- 8.3. Inovații de interpretare gramaticală – elemente corelative
- 9. INTERJECȚIA
- 9.1. Forme și norme
- 9.1.1. Rolul în comunicare
- 9.1.2. Locuțiuni interjecționale
- 9.1.3. Originea interjecțiilor
- 9.1.4. Regim sintactic
- 9.1.5. Conținut semantic
- 9.1.6. Interjecții / onomatopee
- 9.1.7. Interjecții neologice
- 9.2. Norme facultative
- 9.3. Aceleași sensuri, forme sonore diferite
- 9.4. Variante fonetice facultative

PARTEA A III-A. INTERPRETĂRI GRAMATICALE

0. INTEGRATORII SINTAGMATICI

1. DOMENIUL DE FUNCȚIONARE A MORFEMULUI DETERMINĂRII

- 1.1. Valorile gramaticale și nivelul sintagmatic
- 1.2. Clasificarea integratorilor sintagmatici
- 1.3. Circumstanțele gramaticale ale utilizării integratorului sintagmatic
- 1.4. Construcții fără integratorii sintagmatici propriu-zisi
- 1.5. Elemente omonime cu integratorii sintagmatici propriu-zisi
- 1.6. Realizarea enunțurilor
- 1.7. Concluzii

2. CLASIFICAREA SINTAGMELOR DUPĂ TERMENUL SUBORDONAT

- 2.1. Sintagma flexionară
- 2.1.1. Sintagma nominativă
- 2.1.2. Sintagma genitivă
- 2.1.3. Sintagma dativă
- 2.1.4. Sintagma acuzativă
- 2.1.5. Sintagma jonctivă-acuzativă temporală
- 2.1.6. Sintagma nonflexiunii cauzale
- 2.1.7. Sintagma vocativă
- 2.1.8. Sintagma adjectival-acordată
- 2.1.9. Sintagma eliptic-acordată
- 2.2. Sintagma aderentă
- 2.2.1. Sintagma infinitivă
- 2.2.2. Sintagma gerunzială
- 2.2.3. Sintagma jonctiv-supinală
- 2.2.4. Sintagma participială absolută
- 2.2.5. Sintagma jonctivă
- 2.2.6. Sintagma jonctiv-dativă
- 2.2.7. Sintagma jonctiv-acuzativă
- 2.3. Sintagma jonctiv-frastică
- 2.4. Concluzii

3. ELIPSA – FENOMEN SINTACTIC MOȘTENIT DIN LIMBA LATINĂ

- 3.1. Elipsa propriu-zisă
- 3.2. Brahiologia
- 3.3. Constrângerea gramaticală – o variantă de realizare a elipsei
- 3.4. Elipsa lexicalizată
- 3.5. Elipsa cuvintelor gramaticalizate

3.6. Elipsa graduală

3.7. Combinații de fenomene sintactice: elipsa propriu-zisă, brahilogia, anacolutul

3.8. Concluzii

4. RELUAREA SUBIECTULUI / SUBÎNȚELEGEREA PREDICATULUI

4.1. Norme ortoepice – auxiliare sintactice

4.2. Concluzii

CONSIDERAȚII FINALE

ANEXE

SIGLE

BIBLIOGRAFIE

CUVÂNT ÎNAINTE

0. Teza de doctorat, *Inovații, norme și interpretări gramaticale*, constituie o monografie a devenirii faptelor de limbă, surprinzând relația gramaticală între cele trei aspecte gramaticale enumerate în titlu.

1. Considerăm **inovație lingvistică** orice unitate minimală sau maximală, aspect sau fenomen nou-apărute la orice nivel al structurii limbii române: fonetic, lexical, morfologic sau sintactic.

1.2. În teza noastră am urmărit a prezenta o acumulare de **inovații gramaticale de sistem** și imprimarea unui caracter reflexiv care să permită înțelegerea problemelor analizate cu ajutorul **inovațiilor de interpretare gramaticală**. În perioada veche de limbă română, **inovația lingvistică** se referă la un întreg sistem lingvistic rezultat din înmagazinarea unor reguli recursive, îndeosebi, din limbile slavă și latină, când se remarcă o mare mobilitate manifestată în **inovații cantitative** (= îmbogățirea masei lexicale prin derivare, compunere sau împrumut) sau **calitative** (= mutații semantice, creativitate paradigmatică și sintagmatică). Răspândirea unei inovații determină **schimbarea lingvistică** atunci când într-o stare de limbă inovația întrunește condiții favorabile pentru acceptarea ei colectivă. Prin urmare, schimbarea lingvistică (= schimbarea în limbă) presupune difuzarea sau generalizarea unei inovații, ca atare implică, în mod obligatoriu, o serie de adoptări succesive.

2. Am arătat că asimilarea schimbărilor de către vorbitori și generalizarea utilizării acestora determină apariția unor noi **reguli gramaticale**. **Norma lingvistică** se integrează unui sistem de reguli / instrucțiuni care privește uzajul unei limbi date. Inovația este responsabilă de dinamica în sincronie și în diacronie a limbii, dinamică surprinsă în subcapitolele din partea a doua a tezei noastre, numite **norme modificate**. Inovațiile lipsite de oportunitate conduc spre existența **normelor facultative**, indicând posibilitatea variată de construcție lingvistică. Am considerat că fiecare enunț al unei norme conține în mod necesar o **directivă** (= indicație expresă) de scriere sau de pronunțare, succedată de o **ilustrare** a ei (în cazul normelor generale) ori de o **nominalizare** a faptelor sau a faptului care suportă directiva (în cazul normelor particulare sau de autor). Normele lingvistice sunt clasificate în **norme de autor** și **norme oficiale**. Normele de autor conțin implicit directiva.

3. Ca o continuare a procesului lingvistic de înnoire, interpretarea gramaticală atribuie sens inovațiilor gramaticale, lămurind și justificând apariția noutăților gramaticale. Am grupat expunerea inovațiilor însoțită de prezentarea interpretărilor gramaticale în **stări de limbă**, care trimit spre înțelegerea cauzelor care au determinat modificările din structura limbii române. Expresia **stare de limbă** nu trimite la un aspect static al faptelor de limbă, ci la resistemizarea continue ale acestora. **Inovațiile, normele și interpretările gramaticale** sunt într-o strânsă legătură și într-o dinamică continuă, cantitativă și calitativă.

PARTEA ÎNTÂI. INOVAȚIILE GRAMATICALE

0. Am considerat că **starea de limbă** este un concept complex care include pe lângă aspectul temporal, cauzalitatea, modalitatea și efectul existenței sau apariției faptelor de limbă. În stabilirea stărilor de limbă se au în vedere principalele reforme și gramaticile românești reprezentative dintre anii 1780 și 2009, urmărindu-se nu numai dinamica normei, ci și dinamica uzului normatorilor. În textele selectate pentru cercetare am identificat acele particularități fonetice, lexicale, morfologice sau sintactice, care vor deveni „norme” prin generalizarea utilizării lor.

Din punct de vedere morfologic, în **starea veche** de limbă română constatăm câteva particularități legate de „nume”:

- utilizarea unor forme facultative (*omin / umin*) sau a unor aspecte morfologice negeneralizate în scris (*vostre, simțul*);
- prezența unui genitiv sintetic (*partea Anușcăi*) și a unui genitiv analitic (*lui Dumitru Teahni*);
- utilizarea acuzativului cu *la* (*la părintele meu*) în locul dativului;
- existența articolului hotărât (*diiacul*) și a celui proclitic nehotărât (*o barbă, nește sași*);
- utilizarea pronumelui reflexiv cu forma *să* (antepus verbului: *să va rădica*) și cu forma *se* (postpus verbului: *rădica-se-va*);

- prezența posesivului (*al, a, ai ale*) cu forme variabile (în funcție de gen și număr: *partea Anușcăi și a fratelui ei, cinci firi ale trupului*).

În privința flexiunii verbului, remarcăm:

- utilizarea preponderentă a formelor de perfect compus (*nu m-au pierdut, m-au cerșit*);
- existența a două moduri alternative de utilizare a viitorului: cu auxiliarul în față (*să va scula*) sau după (*muri-vor*);
- apariția primelor forme de perfect simplu (*feciu*);
- utilizarea condiționalului sintetic, provenit din perfectul latin (*întraremu*).

Referitor la părțile de vorbire neflexibile, se remarcă:

- extinderea utilizării prepozițiilor (*cătră, de, întru, spre*) pentru a exprima în propoziție raporturile dintre diferite părți de propoziție (din cauza dispariției desinențelor din latină);
- folosirea conjuncției *de* cu sensul din *momentul de când a început*;
- utilizarea lui *și* cu valoare de adverb (= *chiar*) sau de conjuncție;
- prezența conclusivelor *adică* și *deci*.

Referitor la sintaxa propoziției, menționăm:

- reproducerea din latină a construcției cu genitivul, în care substantivul este utilizat ca atribut (*apușitul nărilor*);
- reproducerea construcției cu dativul, în care substantivul este complement indirect (*o am vândut lui Dumitru Teahni*);
- prezența atributului pronominal prepozițional (*semnu întâiu a toate*);
- prezența atributului substantival prepozițional cu prepoziția *de* (*nepot de frate*);
- utilizarea atributului substantival nominativ (*Oana sulițașul*) sau a apozitiilor explicative (*eu, Petrea Barhaș*);
- întrebuintarea formelor reflexive ale verbelor după modelul slav;
- două posibilități facultative de construire a propozițiilor: cu topică inversată (subiectul după predicat) și cu topică normală (subiectul înaintea predicatului).

Sub aspectul sintaxei frazei, menționăm:

- prezența atributivelor explicative introduse prin *ce* (*ce strică*);
- folosirea lui *de* cu funcție subordonatoare multiplă (condițional: *de-l aduci aminte*, consecutiv: *de fac chiți joc și goană*);
- utilizarea conectorilor interfrastici cu rolul de a introduce o explicație sau o justificare: (*adecă, ca să, ce, de unde* etc.);
- coexistența construcțiilor sintactice greoaie și a pasajelor cu o frază firească, cu o prezentare limpede a ideii.

Inovațiile din **starea a doua** de limbă română scad ca volum în comparație cu perioada precedentă, semn că limba română s-a consolidat în toate compartimentele sale.

Dintre inovațiile care au o calitate deosebită, deoarece apar ca un răspuns la o necesitate, făcând deosebirea între forme omonime sau creând noi forme necesare exactității și nuanțării exprimării, amintim:

- formarea unor verbe de conjugarea I fără sufixe speciale (*a coperta, a încorseta, a învagona*), alături de verbe în *-ire* sunt folosite variante verbale românești în *-a* (*a asorta, a demola, a voma*, diferite de verbele etimologice franțuzești *assortir, démolir, vomir*);
- apariția formei de perfect simplu cu *-ră-*, la persoanele I și a II-a plural (*cântarăm, cântarăți*). Utilizată mai întâi la persoana a III-a plural, desinența *-ră* a fost împrumutată ulterior de persoanele I și a II-a plural, creându-se forme noi;
- construirea formelor de imperfect cu *-u* de la persoana a III-a (*cântau, tăceau, mergeau* etc.). Inovația este pusă pe seama tendinței de înlăturare a confuziei determinate de omonimia dintre persoana a III-a singular și plural;
- apariția unei noi serii a variantei de viitor: *a vrea* + conjunctiv: *o să cânt, o să cânți* etc., constituind o variantă fonetică a construcției *oi să cânt*;

- înlocuirea infinitivului (mai puțin utilizat) cu conjunctivul;
- atestarea unei forme de infinitiv perifrastic, format din infinitivul auxiliarului *a fi* și participiul verbului de conjugat;
- apariția formelor de gerunziu cu valoare atributivă, acordate în gen, număr și caz cu substantivele determinate.

Caracteristicile lingvistice specifice celei de **a treia stări de limbă** surprinse în teza noastră sunt:

- disputa dintre susținătorii scrierii etimologice și cei ai scrierii fonetice;
- exprimarea teoriilor lingvistice în favoarea scrierii fonetice;
- conturarea celor trei curente lingvistice românești: cel de la București (B. P. Hasdeu, L. Șăineanu, Ov. Densusianu), cel de la Iași (Al. Lambrior, Al. Philippide), cel de la Cluj (Iosif Popovici).

Dintre trăsăturile specifice celei de **a patra stări de limbă**, identificate de noi, amintim:

- situarea normelor limbii literare deasupra subdialectelor și graiurilor;
- impunerea scrierii fonetice;
- scrierea unor importante studii științifice de fonetică și fonologie;
- apariția primelor lucrări de sintaxă (neo)tradițională.

Trăsăturile specifice celei de **a cincea stări de limbă** menționate în lucrarea noastră sunt:

- simplificarea scrierii, pornindu-se de la redarea simplă și clară a limbii vorbite;
- apariția a numeroase lucrări normative;
- extinderea și aprofundarea conținuturilor studiilor gramaticale inserate în *Gramatica Academiei*, realizate în numeroase articole și lucrări ample de gramatică.

Aspectele lingvistice specifice celei de **a șasea stări de limbă** remarcate de noi sunt:

- dinamica fără precedent a vocabularului;
- reactivarea unor norme lingvistice care au funcționat în perioada interbelică;
- consolidarea teoriilor gramaticale specifice curentelor gramaticale manifestate în starea de limbă anterioară.

Dintre aspecte lingvistice specifice ale celei de **a șaptea stări de limbă**, menționăm:

- introducerea noilor norme lingvistice promovate în lucrările oficiale;
- valorificarea rezultatelor obținute de cercetările anterioare, asimilate selectiv și cuprinse în lucrări ample de gramatică;
- consemnarea de interpretări și denumiri gramaticale noi.

PARTEA A DOUA. NORME GRAMATICALE ACTUALE

0. În partea a doua este făcută analiza gramaticală a părților de vorbire și este subliniată dinamica normelor, realizându-se un **microtratat de gramatică** cu numeroase contribuții originale și cu principalele probleme controversate de gramatică.

1. Constanța și omogenitatea lingvistică sunt cuprinse în subcapitolele intitulate **Forme și norme**. Inovația gramaticală este surprinsă în diviziunile numite **Norme modificate**. Utilizarea în egală măsură a unor forme sau uzul insuficient generalizat al unei modificări și inovațiile improprii conduc spre existența **Normelor facultative**.

2. Dintre interpretările gramaticale noi legate de verb a fost remarcată prezența în sistemul gramatical a modului prezumtiv și lipsa semnificațiilor modale ale modurilor nepersonale. **Modul prezumtiv** este un mod viu al limbii române actuale. S-a subscris interpretării gramaticale conform căreia formele verbale nepersonale nu reflectă în realitate semnificații modale și nu exprimă aprecierea procesului ca sigur, posibil, realizabil (în funcție de satisfacerea unei condiții) sau ca incert, dorit, ireal.

2.1. Dintre modificările de normă recente legate de **paradigma verbală** amintim: *azvârl* (persoana I), *azvârle* (persoana a III-a, singular), *azvârlă* (persoana a III-a, plural), *să azvârle* (conjunctiv prezent, persoana a III-a, singular și plural. Verbul *a continua* are forma (*eu*) *continui* (nu *continuu*), iar verbul *a decerna* trebuie conjugat cu sufixul *-ez*: (*eu*) (*să*) *decernez* (nu *decern*), iar

verbul *a absolvi*, inclusiv pentru sensul „a termina un an / o formă de învățământ”, trebuie conjugat fără *-esc*: (*eu*) (*să*) *absolv*, nu (*eu*) (*să*) *absolvesc*. Verbul *a miroși* are la indicativ prezent, persoana a III-a, forma (*ei*) *miros* (*nu* (*ei*) *miroase*).

3. Printre interpretările gramaticale legate de substantiv sunt semnalate la substantivele animate de genul masculin și feminin, nume proprii sau comune de persoane (sau de animale), distincția, prin anumite particularități, a unui **gen (= subgen) personal**. Printre trăsăturile care individualizează genul (= subgenul) personal se numără: a) procliza articolului *lui*; b) construcția cu *pe* a complementului direct; c) existența unor forme de vocativ cu desinențe specifice; d) prezența la feminin, a unei desinențe specifice de genitiv – dativ; e) păstrarea vocalismului și consonantismului radicalului în cursul flexiunii. Se subliniază că acest comportament al unor substantive comune și proprii nu se leagă atât de caracterul „personal” al referentului, cât, mai ales, de individualizarea prin denumire a animatelor, personale sau nonpersonale, iar manifestările specifice ale „genului personal” se încadrează în distincția comun / propriu.

3.1. Normele actuale ortografice admit două forme literare libere, în *e* sau în *i*: *cireșe / cireși*, *coarde / corzi*, *coperte / coperti*, *găluște / găluști*, *râpe / râpi*, respectiv *căpșuni / căpșune*. Sunt admise exclusiv formele cu desinența de plural în *-e*, pentru unele substantive feminine ca: *ciocolate*, *monede*, *înghețate*, și în *-i* pentru substantive feminine precum: *gagici*, *poieni*, *remarci*, *țărănci*, *țigănci*. DOOM recomandă soluții diferite pentru formarea pluralului substantivelor neologice: a) ajustarea cu modul de formare a pluralului masculin cu desinența *-i*: *adidași*, *boși*; b) adaptarea celor neutre cu desinența *-uri* legată direct de cuvintele împrumutate care se termină în litere pronunțate ca în limba română: *boarduri*, *gadgeturi*; c) utilizarea unor substantive cu formă identică la singular și plural: *dandy – dandy-ul*, cu morfemul determinării definite la singular, *dandy-i*, cu morfemul determinării definite la plural; d) folosirea cratimei la substantivele a căror finală prezintă deosebiri între scriere și pronunțare: *bleu-uri*, *show-uri*, sau cele care au finale grafice diferite de cuvintele specific românești: *party-uri*, *ranch-uri*, *story-uri*.

3.2. Din punct de vedere ortoepic, sunt reliefate la substantive exemplele de **oxiton** (accentul plasat pe ultima silabă) – *topor*, *mormânt*, *disident*, *pantalon*, de **paroxiton** (accentul plasat pe silaba penultimă) – *apă*, *casă*, *depărtare*, *punte*, dar și de **proparoxiton** (accentul plasat pe antepenultima silabă) – *biserică*, *pasăre*.

4. Pentru aspectul normativ, adjectivele sunt clasificate în două categorii: a) variabile (cu sau fără alternanțe vocalice la trecerea de la masculin la feminin: *analog / analoagă (analogă)*; *baroc / barocă*; *carnavalesc / carnavelescă*. La unele adjective neologice, norma actuală reflectă uzul persoanelor culte, admitând la feminin forme cu sau fără alternanța *o* (accentuat) – *oa*, în ordinea de preferință: *analoagă / analogă*, *omoloagă / omologă*, în timp ce la altele nu admite forme cu *oa*: *barocă*, *echivocă*; b) cu sau fără alternanțe consonantice la trecerea de la singular la plural: *albastru / albaștri*; *aspru / aspri* (nu *aspri*).

5. Se arată că unele pronume au **paradigme defective**: pronumele personale de persoana I, *eu*, *noi*, și persoana a II-a, *tu*, *voi*, nu au forme de genitiv; au forme de vocativ doar pronumele personale de persoana a doua: *tu!*, *voi!*; pronumele reflexive nu au forme de nominativ, genitiv și vocativ. **Formele supletive** (*eu / mie*; *tu / ție*; *el / lui*; *se / își*) marchează opoziția cazuală la formele pronominale personale și reflexive.

5.1. Dintre normele actualizate referitoare la pronumele de politețe se menționează că se utilizează formule reverențioase, care exprimă cel mai înalt respect: *Excelența Sa*, *Sfinția Sa* etc. Pe plicuri, pentru a sugera respectul sau afecțiunea deosebită față de o persoană, și în text, pronumele și locuțiunile pronominale *Dumneavoastră*, *Domniei Sale* etc. se scriu cu literă mare, identic procedându-se în cazul tuturor termenilor de adresare utilizați în corespondență. Se arată că formele neaccentuate ale pronumelui de politețe *vă*, *vi-*, *v-*, identice cu formele de plural ale acestuia și omonime cu formele clitice ale pronumelui personal, se pot identifica contextual. Se consideră că pronumele reflexiv se poate identifica prin: a) „acordul sintagmatic” în persoană și număr al verbului-predicat cu subiectul; b) identitatea obligatorie în persoană și număr a pronumelui reflexiv cu subiectul. O subclasă a pronumelui

personal o constituie pronumele de întărire care codifică emfaza cu care unul / unii dintre actanții comunicării este prezentat / sunt prezentați.

Se menționează că uzul pronominal al acestuia era frecvent în limba veche, iar astăzi este accidental și marginal, reducându-se la funcția de subiect. După prepozițiile și locuțiunile prepoziționale care sunt construite cu substantivul și înlocuitorii acestuia în genitiv se utilizează adjectivul posesiv în acuzativ: *contra mea, asupra mea, în jurul meu, în spatele meu*. Între adjectivul posesiv și articolul din finala prepoziției se stabilește un acord „particular” orientat dinspre posesive spre prepoziție.

Gradul diferit de stabilire a intensității relației de posesie face posibilă următoarea clasificare a situațiilor semantico-pragmatiche: a) **posesia tare** exprimată prin posesivele propriu-zise; b) **posesia slabă**, actualizată cu ajutorul unei anafore de tip posesiv, în construcții cu dativul posesiv sau în structuri cu acuzativul posesiv; c) **posesia deviată**, realizată cu ajutorul cliticelor în dativ de tip adnominal sau cu ajutorul unei prepoziții + un pronume accentuat în acuzativ, de fapt un locativ provenit dintr-un posesiv; d) **posesia implicită**, rezultată din context pe baza unui calcul inferențial.

5.2. În funcție de informația semantică gramaticalizată, se disting în sistemul gramatical românesc **pronumele apersonale**, care nu prezintă flexiune în raport cu categoria gramaticală a persoanei. Prin trecerea de la vorbirea directă la vorbirea indirectă sunt actualizate două subclase hibride: **pronumele relativ-interogativ** și **relativ-exclamativ**. Se adoptă noile interpretări gramaticale prin care se consideră că **pronumele semiindependente** (*cel, al*) constituie o subclasă sintactică de pronume, subclasă desprinsă din clasa semantică a pronumelor demonstrative de depărtare. Se menționează că singurul **relativ compus** ce poate fi acceptat, datorită sensului neutral, este *ceea ce*. O poziție aparte ocupă în sistemul gramatical **pronumele relative cumulate**. Astfel, în enunțul *Pleacă la cine îi convine*, forma *la cine* este rezultatul unei comprimări a grupării *la acela* (Ac.) *care* (N.), obținute prin eliminarea demonstrativului *acela* și preluarea formei cazuale (și a prepoziției) de către relativ.

Se arată că normele actuale recomandă scrierea pronumelor și adjectivelor pronominale negative într-un singur cuvânt, conform pronunției neseparate a fostelor componente, prin raportarea la limbile romanice, franceză sau italiană.

6. Studiul nostru are în vedere noile interpretări gramaticale prin care numeralul este inserat în clasa semantică a cantitativelor și grupează, ca expresie a numărului, cuvinte sau sintagme cu trăsături morfologice și sintactice specifice. Pornind interpretarea gramaticală de la **relatele subordonatoare** prin care este angajat sintactic numeralul față de nominalul-regent s-a adoptat clasificarea atributelor numerale în „patru subtipuri mari”: **atribut numeral adjectival, atributul numeral pronominal, atribut numeral substantival, atributul numeral adverbial**. Numeralesle fracționare se consideră substantive, dovadă că: (a) „se numără” și realizează opoziția singular / plural; (b) au un gen propriu (fix), ca orice substantiv. Se arată că acceptarea formei cu *a* la sfârșit (*clasa întâia*) se datorează presiunii uzului, pentru că ocupa o poziție izolată în sistemul numeralilor ordinale. Numeralul cardinal de identificare se consideră o subclasă a numeralului cardinal.

7. Categoria intensității la adverbe, realizată analitic cu ajutorul mărcilor gradelor de intensitate, nu este considerată o flexiune propriu-zisă. Normele morfologice facultative constau în scrierea formațiilor adverbiale cu / fără cratimă, cu / fără elementul final de întărire a sensului anterior al adverbului. Se menționează că în limba română există numeroase situații ambigue, unde delimitarea claselor adverb vs. adjectiv este arbitrară, iar utilizarea facultativă a acestor părți de vorbire este permisă.

8. O poziție aparte o constituie prepozițiile *pentru, contra* și *împotriva*, întâlnite în **formulări eliptice** de tipul *a fi* (*a vota, a se pronunța* etc.) *pentru / contra / împotriva*, formulări în care termenul regizat (în acuzativ, respectiv în genitiv) nu este exprimat. În aceste circumstanțe gramaticale, *pentru / contra / împotriva* rămân prepoziții.

9. Conform interpretărilor moderne sunt reduse cele patru grupe de unități ale conjuncțiilor coordonatoare, clasificare făcută de gramatica tradițională, la trei grupe: copulative, adversative, disjunctive. Calitatea de conjuncții coordonatoare, conferită de gramatica tradițională așa-numitelor conclusive este infirmată prin posibilitatea apariției în stânga lor a conjuncției incontestabile *și*.

9.1. Conjuncțiile corelative sunt considerate adverbe, iar odată intrate în cupluri au rolul lor de **amplificatori lexico-gramaticali** care „explicitează alternanța”. **Coordonarea alternativă** este

realizată propriu-zis prin juxtapunere. Este exclusă, conform noilor interpretări gramaticale, *cum de* din rândul locuțiunilor conjuncționale subordonatoare, considerând că este un grup de două cuvinte subordonatoare (adverbul relativ *cum* + conjuncția subordonatoare *de*) și remarcându-se lipsa unui verb (la mod nepersonal). Locuțiunile conjuncționale *cum că* și *după ce că* sunt numite structuri „bizare” în care intră două elemente subordonatoare: un relativ (*cum* sau *ce*) și conjuncția *că*.

10. Se menționează că în limbajul familiar au pătruns din engleză *ups!*, o interjecție, care exprimă surprinderea, sau *ouu!*, care sugerează o uimire de proporții, având etimonul *wow*. Interjecțiile *alo*, sugerând chemarea sau răspunsul la chemarea telefonică, *bla, bla!*, semnificând vorbăria fără conținut, și *ura!*, o exclamație utilizată în caz de reușită, sunt preluate pe cale cultă.

PARTEA A TREIA. INTERPRETĂRI GRAMATICALE

0. În partea a treia sunt prezentate patru contribuții personale privind morfosintaxa limbii române: (1) *Integratorii sintagmatici*; (2) *Clasificarea sintagmelor după termenul subordonat*; (3) *Elipsa – fenomen sintactic moștenit din limba latină*; (4) *Reluarea subiectului / subînțelegerea predicatului*.

1. Am arătat că **integratorul sintagmatic** se deosebește de **morfemul determinării** prin următoarele aspecte:

(1) Are rol epexegetic (= rol care cuprinde un adaos informativ și explicativ al unui concept enunțat anterior), fiind purtătorul sensurilor relaționale, așadar este un flectiv de relație la nivel sintactic, superior flectivului paradigmatic.

(2) Înlătură posibilele confuzii datorate omonimiilor morfologice din cadrul perechilor de cazuri (N. / Ac. sau G. / D.), aflate pe axa paradigmatică, oferind clarificări pe axa sintagmatică.

(3) Este organizatorul sintagmei formate din două cuvinte cu sens deplin (*Elevul citește.* sau *Acest elev citește.*), spre deosebire de morfemul determinării, care aparține exclusiv unei sintagme minimale, exprimând un raport de subordonare față de rădăcina la care este aglutinat.

(4) Pune semnul egalității între doi competitori gramaticali, între morfemul determinării și morfemul *pe*, marcă a complementului direct: *aștept copiii / aștept pe copii* sau între conectiv și morfemul determinării, aparținători aceluiași nivel sintagmatic, datorită identității funcționale (vezi celebrul exemplu al lui D. D. Drașoveanu: *solzii la pești și solzii peștilor*).

(5) Conferă o alternativă subordonării adnominale sau adverbale pentru substantivele în cazurile G. / D., subordonare realizată cu ajutorul desinențelor pronominale *-ui, -ei, -or* (*acestui / altui elev*) într-un grup de sintagme: *părerea [acestui] copil; dau [altui] elev*.

Se apreciază că **valoarea gramaticală** este o formă intermediară, poziționată între nivelul morfologic și cel sintactic, deoarece conține o informație gramaticală oferită de nivelul morfologic, exprimată prin primul termen al denumirii (= numele cazului) și o alta care aparține nivelului sintactic, exprimată prin al doilea termen, care indică fie supraordonarea nominativului-subiect sau a nominativului absolut, fie subordonarea tuturor cazurilor de relație.

2. În cea de a doua contribuție personală privind morfosintaxa, considerăm că **relatelele tipice de subordonare** stabilite în cadrul sintagmelor trimit spre clasificări a căror denumire va cuprinde relația sintactică dintre cei doi termeni, cel subordonat și cel regent, respectiv:

(1) **flexiunea nominală** (substantivală, pronominală, numerală), corespunzând cazurilor sintetice (N₁, G₁, D₁, Ac₁, V₁), pentru **sintagmele cazuale** (= **sintagma nominativă, sintagma genitivă, sintagma dativală, sintagma acuzativă** sau **vocativă**);

(2) **nonflexiunea cazuală**, întâlnită în sintagmele în care cazul nominativ este utilizat invariabil în locul celorlalte cazuri, în construcțiile numite **sintagme condiționate** (precum **sintagma nominativă progenitivă, sintagma nominativă prodativă, sintagma nominativă proacuzativă** sau **sintagma nominativă provocativă**), deoarece acestea implică prezența obligatorie a unui verb;

(3) **flexiunea verbală** (= acordul verbal), relație sintactică stabilită dinspre verbul predicativ spre subiect, prin impunerea numărului și persoanei verbului-predicat subiectului în cadrul **sintagmelor verbal-acordate**; expresia acordului o constituie desinențele personale;

(4) **flexiunea adjectivală** (= acordul adjectival), realizată prin cazul₂ (= cazul „acordat”: N₂, V₂, G₂, D₂, Ac₂) în cazul **sintagmelor adjectival-acordate**; expresia acordului o constituie desinențele adjectivale;

(5) **joncțiunea** la nivel intrapropozițional, realizată prin prepoziții pentru **sintagmele jonctive intrapropoziționale**, sau la nivel interpropozițional, prin conjuncții subordonatoare și relative (pronominale, adjectivale, adverbiale) pentru **sintagmele jonctive frastice**;

(6) **aderența** (= simpla alăturare) este expresie a relatemului de tip Ø (aderența este opozabilă joncțiunii prepoziționale), generatoare a **sintagmelor aderente**;

(7) **recțiunea**, mijlocul de subordonare care constă în impunerea unei restricții de caz în cadrul **sintagmelor restrictive**.

3. În a treia contribuție gramaticală personală am arătat că:

(1) Modul de construire a elipselor este moștenit din limba latină. Elipsele aparțin atât stilului vorbit, cât și stilului scris.

(2) Elipsele se definesc și se clasifică după variantele de realizare (= operații sintactice distincte): **elipsa propriu-zisă** (obținută prin omisiune / suprimare), **brahilogia** (obținută prin suprimarea unor elemente), **elipsa restrictivă** (rezultat prin constrângere gramaticală), **elipsa lexicalizată** (rezultat al procesului de lexicalizare), **asindetul** (obținut prin suprimarea prepozițiilor și conjuncțiilor), **elipsa cuvintelor gramaticalizate** (rezultat al procesului de gramaticalizare), **elipsa graduală** (realizată în două etape: contragere și reducere).

(3) Completarea golului creat de elipsă în structura sintagmelor este necesară pentru înțelegerea mesajului. În funcție de numărul cuvintelor care trebuie să fie completate avem: **lacună simplă** (un cuvânt eliptic), **dublă** (două cuvinte eliptice), **complexă** (mai multe cuvinte sau o propoziție eliptică) sau **de tip Ø** (= zero, contextul refuză completarea elipsei).

(4) Elementele omise pot să aparțină unor funcții diferite: predicat verbal, verb copulativ, verb auxiliar, complement direct, complement indirect, circumstanțiale de loc, de timp, de mod etc.

(5) Modalitățile de completare sunt diferite în funcție de raporturile sintactice care trebuie să fie restabilite. Astfel, completarea lacunelor predicative constă în introducerea predicatului absent cu aceleași informații gramaticale (de număr și persoană) care apar la subiectul exprimat.

(6) Termenul regent sau subordonat al unei brahilogii poate fi recuperat semantic și sintactic prin raportarea la termenul rămas din sintagmele anterioare efectuării suprimării.

(7) Posibilitățile combinatorii ale verbelor copulative sunt reduse, iar imposibilitatea exprimării auxiliarului de diateză *a fi* pentru completarea construcțiilor gerunziale generează o elipsă restrictivă.

(8) Lacunele elipselor lexicalizate se completează recurgând la **relatemul de tip caz₂** (acordat), restabilindu-se acordul cu ajutorul desinențelor adjectivale potrivite în sintagma în care substantivul a preluat conținutul adjectivului sau recurgând la **relatemul de tip caz₁**, la desinențele substantivele potrivite realizării flexiunii din sintagma anterioară în care adjectivul a preluat sensul substantivului regent.

(9) Elipsa cuvintelor gramaticalizate este permisă dacă nu alterează mesajul sau dacă nu amenință structurile morfologice stabile ale limbii române.

(10) **Elipsa graduală** are două etape: **contragerea și reducerea subordonatei**. Întregirea elipsei graduale presupune parcurgerea inversă a etapelor: **reducere** → **contragere** → **subordonată**.

(11) **Elipsa, brahilogia și anacolutul** utilizate simultan creează o confuzie de relații sintactice, iar lacunele identificate în text sunt imposibil de completat.

4. În cea de a patra contribuție personală privind morfosintaxa limbii române am considerat că majoritatea propozițiilor cu așa-zisul **subiect dublu** sau **reluat** sunt, de fapt, construcții specifice limbii vorbite, unde concomitent au acționat suprimarea predicatului, subînțeles într-o frază în care era repetat același predicat în propoziții succesive, și suspendarea unor construcții devenite apendice prin înlocuirea cu mijloacele orale specifice, fie predicatul unei propoziții principale, fie predicatul unei propoziții modale substituie într-o etapă intermediară printr-un complement de mod comparativ, devenit un dublant al subiectul prim prin omiterea lui *ca*, adverb de mod (*Are să-l certe el preoteasa pe popă.*).

4.1. În sprijinul subînțelegerii predicatului în astfel de construcții am invocat **teza monosubordonării sintactice**, aici a monosubordonării predicatului printr-un singur relatem față de un singur subiect, nu față de un subiect „dublu”, fapt care ar solicita prezența în frază a unei duble realizări predicative.

4.2. Susținem că interpretarea subiectului de pe poziția a doua ca „reluat” ar presupune prezența unui al doilea subiect cu categorii gramaticale identice cu cele ale primului, inclusiv genul, ceea ce nu se întâmplă în construcții de tipul: *Are să-l certe el preoteasa pe popă.*; *Ne-a venit el apă la moară.*; *Las' c-a pățit-o el hoții.* În fraza reconstituită *Are să-l certe el, [cum îl ceartă] preoteasa pe popă.*, raportul dintre cele două propoziții este de subordonare. În majoritatea acestor circumstanțe gramaticale, subordonata modală comparativă nu apare în forma ei completă (= „saturată”), ci într-o variantă „comprimată”, „sublimată”, rezultat al eliminării unor elemente menționate anterior, elemente ce pot fi deduse sau subînțelese. Prin analogie cu subînțelegerea predicatului din subordonatele comparative, se pot reconstitui, prin subînțelegerea celui de al doilea predicat, frazele inițiale de tipul: *Vine el, (vine) tata acasă*, cu precizarea că raportul dintre cele două propoziții este juxtapunerea, amândouă fiind principale.

CONSIDERAȚII FINALE

Cercetarea noastră științifică este diferită de cea prezentă în gramaticile cu vădit caracter normativ în care se prezintă faptele lingvistice subordonate normei admise la un moment dat.

Am considerat că norma lingvistică este un produs al evoluției istorice și cuprinde tot ce se obține în mod tradițional și tot ce se admite să se interpreteze ca fapt de limbă în sincronie.

Analiza noastră, centrată pe categoriile și procesele cu caracter normativ din diferitele stări de limbă, asigură identificarea laturii profunde pe care se întemeiază astăzi normele obligatorii, cele modificate sau cele facultative ale limbii române. Aferente normelor lingvistice prezentate în lucrarea de doctorat, ce vizează fiecare parte de vorbire, sunt interpretările gramaticale noi, care au drept scop să aprofundeze cunoștințele de limbă română nu numai pentru dezvoltarea spiritului normativ al limbii, dar și pentru găsirea soluțiilor originale, menite să aducă un plus de claritate în problemele controversate ale gramaticii limbii române.

Unele concepte, clasificări și interpretări gramaticale sunt noi sau diferite de cele identificate în DOOM² sau GALR, cercetarea noastră științifică propunând prin intermediul acestora o resistemizare gramaticală a unor fapte de limbă în același ton cu soluțiile și interpretările inovatoare din aceste lucrări de gramatică.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Avram**, 1990 – Mioara Avram, *Ortografia pentru toți. 30 de dificultăți*, EAR, București.
- Avram**, 1997 – Mioara Avram, *Anglicismele în limba română în Analele Academiei Române*, EAR, București.
- Avram**, 1997 – Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, EARSR, ediția a 2-a revăzută și adăugită, Humanitas, București.
- Boc**, 2009 – Oana Boc, *Devenirea limbii române – o abordare din perspectiva distincției coșeriene sistem / normă (cu aplicație la textualitatea poetică)*, în vol. *Limbă română – abordări tradiționale și moderne* (coord. G. G. Neamțu, Ștefan Gencărau, Adrian Chircu), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Coșeriu**, 1996 – E. Coșeriu, *Lingvistica integrală. Interviu cu Eugen Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu*, Editura Fundației Culturale Române, București.
- Coșeriu**, 1997 – E. Coșeriu, *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*, București, Editura Enciclopedică.
- Costinescu**, 1979 – Mariana Costinescu, *Normele limbii literare în gramaticile românești*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Coteanu**, 1982 – Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Albastros, București.
- Coteanu**, 1985 – Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrînceanu, *Limba română contemporană*, I – II, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Cuibus**, 2002 – Daiana Cuibus, *Asupra reflexivelor*, în StUBB, *Philologia*, XLVII, p. 87 – 89.
- Dimitrescu**, 1995 – Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc*, Editura Clusium ▪ Longos, Cluj-Napoca.
- DO**, 1956 – *Dicționar ortoepic*, EARPR, Institutul de Lingvistică, București.
- DOOM¹**, 1982 – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, EARSR, București.
- DOOM²**, 2005 – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București.
- Dragomirescu**, 1975 – Gh. N. Dragomirescu, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Drașoveanu** – D. D. Drașoveanu, *Curs de sintaxă a limbii române contemporane*, ținut la Facultatea de Filologie, anul univ. 1980 / 1981, Cluj-Napoca.
- Drașoveanu**, 1997 – D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, [Cluj-Napoca].
- DȘL** – *Dicționar de științe ale limbii*, ediția a II-a, Editura Nemira & Co, București, 2005.
- Dumitriu**, 1966 – C. Dumitriu, *Observații în legătură cu radicalul verbelor în limba română contemporană*, în AUI, XII, fasc. 2, p. 165 – 182.
- ELR**, 2001 – Marius Salla (coord), *Enciclopedia limbii române*, Univers Enciclopedic, București.
- Frățilă**, 1987 – Vasile Frățilă, *Lexicologie și toponimie românească*, Editura Facla, Timișoara.
- Frățilă**, 1993 – Vasile Frățilă, *Contribuții lingvistice*, Editura de Vest, Timișoara.
- Frățilă**, 1999 – Vasile Frățilă, *Studii lingvistice*, Editura Excelsior, Timișoara.
- Frâncu**, 1980 – C. Frâncu, *Vechimea și răspândirea numeralului articulat în construcții de tipul „partea întâia”*, în SCL, XXXI, nr. 2, p. 213 – 215.
- GA**, 1954 – *Gramatica limbii române*, I – II, Editura Academiei Române, București.
- GALR (I, II)**, 2005 – *Gramatica limbii române. I. Cuvântul., II. Enunțul*; 2008, tiraj nou, revizuit, EAR, București.
- Gencărau**, 2009 – Ștefan Gencărau, *Lexic și schimbare de cod*, în vol. *Limbă română – abordări tradiționale și moderne* (coord. G. G. Neamțu, Ștefan Gencărau, Adrian Chircu), Editura Presa Universitară Clujeană.
- Gheție**, 1978 – Ion Gheție, *Istoria limbii române literare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

- Gheție, Mareș**, 1985 – Ion Gheție, Al. Mareș, *Originile scrisului românesc*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- GLR**, 1966 – *Gramatica limbii române*, EARSR, ediția a II-a, vol. II, București.
- Graur**, 1963 – Al. Graur, *Evoluția limbii române. Privire sintetică*, Editura Științifică, București.
- Graur**, 1968 – Alexandru Graur, *Tendențe ale limbii române*, Editura Științifică, București.
- Gruică**, 1998 – G. Gruică, *Gramatica normativă*, Editura Dacia, Ediție revăzută și completată, Cluj-Napoca.
- Gruică**, 2006 – G. Gruică, *Moda lingvistică 2007. Norma, uzul și abuzul*, Editura Paralela 45, Pitești.
- Guțu Romalo**, 2000 – Valeria Guțu Romalo, *Corectitudine și greșală (Limba română de azi, Versiune nouă)*, Editura Humanitas Educațional, București.
- Guțu Romalo**, 1968 – Valeria Guțu Romalo, *Morfologia structurală a limbii române* (substantiv, adjectiv, verb), EARSR, București.
- Hristea**, (coordonator și autor principal), 1984 – Theodor Hristea, *Sinteze de limbă română*, Editura Albastros, ed. a III-a, revăzută și din nou îmbogățită, București.
- ILR**, 1978 – *Istoria limbii române*, de un colectiv coordonat de Florica Dimitrescu și Viorica Pamfil, în FD, VIII, București.
- Iordan**, 1956 – Iorgu Iordan, în *Limba română contemporană*, Editura Ministerul Învățământului [ediția a II-a], București.
- Iordan**, 1962 – Iorgu Iordan, *Note de cultivare a limbii*, în LR, IX, 1962, nr. 1, p. 13 – 15.
- Iordan, Guțu Romalo, Niculescu**, 1967 – Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Editura Științifică, București.
- Irimia**, 1976 – D. Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Junimea, Iași.
- Limba și literatura română (2004)** – *Limba și literatura română pentru grupe de performanță clasele IX-XII. Programa. Ghidul profesorului* (coordonatori: prof. univ. G. G. Neamțu, conf. univ. Ioana Bot), Dacia Educațional, Cluj-Napoca.
- LRC¹**, 1974 *Limba română contemporană*, sub conducerea acad. Ion Coteanu, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- LRC²**, 1985 – *Limba română contemporană. Fonetica. Fonologia. Morfologia* (sub conducerea acad. Ion Coteanu), ediție revizuită și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Macrea**, 1959 – D. Macrea, în *Lingviști și filologi români*, Editura Științifică, București.
- Macrea**, 1961 – D. Macrea, *Probleme de lingvistică română*, Editura Științifică, București.
- NDULR**, 2008 – *Noul dicționar UNIVERSAL al limbii române*, Editura Litera Internațional, București.
- Neamțu** – G. G. Neamțu, LRC, *Curs de sintaxă*, Facultatea de Litere, UBB, începând cu anul 2004.
- Neamțu**, 1993 – G. G. Neamțu, *Curs de morfologie a limbii române*, ținut la Facultatea de Litere, U.B.B., anul univ. 1995 / 1996, Cluj-Napoca.
- Neamțu**, 1999 – G. G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale, distincții... distincții*, Editura Excelsior, Cluj-Napoca (ediția a II-a, revăzută, adăugită și îmbunătățită: 2007 și ediția a III-a: 2008, Editura Paralela 45, Pitești).
- Neamțu**, 2004 – G. G. Neamțu, *Probleme controversate de morfosintaxă a limbii române*, curs la MASTERATUL *Dinamica limbii române actuale și analiza discursului*, la Facultatea de Litere, U.B.B., începând cu anul universitar 2004, Cluj-Napoca.
- Neamțu**, 2006 – 2007 – G. G. Neamțu, *O clasificare categorial-relațională a atributului în limba română. Cu adnotări*, în DACOROMANIA, seria nouă, XI – XII, 2006 – 2007, p. 111 – 144.
- Pană Dindelegan**, 2003 – Gabriela Pană Dindelegan, *Aspecte ale substantivizării în româna actuală. Forme de manifestare a substantivizării adjectivului din Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* (II), Editura Universității, București.
- Pană Dindelegan**, 2003 – Gabriela Pană Dindelegan, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, Editura Humanitas Educațional, București.
- Pomian**, 2008 – Ionuț Pomian, *Construcții complexe în sintaxa limbii române*, Editura Paralela 45, Pitești.

- Pușcariu**, 1932 – Sextil Pușcariu, T. Naum, *Îndreptar și vocabular ortografic*, București; ediția a V-a, 1946.
- Pușcariu**, 1994 – Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol.II, *Rostirea*, E A R, București.
- Răchișan**, 2003 – Simion Răchișan, *Corespondență, acte de secretariat și notariale*, ediție revizuită, Editura PRO VITA, Cluj-Napoca.
- Răchișan**, 2003 – Simion Răchișan, *Modernizarea vocabularului românesc*, în *Limba și literatura română pentru grupele de performanță* (coord.: G. G. Neamțu, Ioana Bot, Alina Pamfil), Editura Dacia Educațional, p. 269 – 276.
- Răchișan**, 2009 – Simion Răchișan, *Integratorii enunțiativi*, în vol. *Limbă română – abordări tradiționale și moderne* (coord. G. G. Neamțu, Ștefan Gencărau, Adrian Chircu), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Răchișan**, 2009 – Simion Răchișan, *Integratorii sintagmatici supraordonatori / subordonatori*, în DACOROMANIA, seria nouă, XIV, nr. 2, 2009, p. 151 – 165.
- Sala**, 1998 – Marius Sala, *De la latină la română*, Univers Enciclopedic, București.
- Sala**, 2006 – Marius Sala (coord), *Studii de gramatică și formarea cuvintelor*, EAR, București.
- Saussure**, 1972 – Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, publié par Ch. Bally, A. Sechehaye, A. Riedlinger, édition critique par Tullio de Mauro, Paris, Payot; 1998 trad. rom. *Curs de lingvistică generală*, Polirom, Iași.
- Sintaxa**, 1977 – Valeria Botiș, Maria Vulișici-Alexandrescu, Ioan Comănescu, *Sintaxa propoziției. Texte și analize*, Editura Facla, Timișoara.
- Slușanschi**, 1994 – Dan Slușanschi, *Sintaxa limbii latine*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită (vol. I și II), Editura Universității București.
- SMLRC**, 1967 – Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo și Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Editura Științifică, București.
- Stati**, 1955 – Sorin Stati, *Elipsa*, în LR, IV, 2, p. 68 – 74.
- Stati**, 1967 – Sorin Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, EAR, București.
- Stoichițoiu-Ichim**, 2007 – Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamica, influențe, creativitate*, Editura All, București.
- Tesnière**, 1959 – L. Tesnière, *Éléments de syntaxe structurale*, Paris, Klincksieck; 2e édition, 1966.
- Tiktin**, 1903 – Heyman (Hariton) Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder (vol. I-III), Editura Clusium, 2000.
- Toșa**, 1983 – Al. Toșa, *Elemente de morfologie*, Editura Științifică, București.
- Vintilă-Rădulescu**, 2002 – Ioana Vintilă-Rădulescu, *Pentru o nouă ediție a Dicționarul ortografic și morfologic al limbii române (DOOM)*, în *Actele Colocviului Catedrei de limba română ale Universității din București*, 22 – 23 noiembrie 2003. *Perspective actuale în studiul limbii române*, București, p. 261 – 271.
- Vintilă-Rădulescu**, 2003 – Ioana Vintilă-Rădulescu, *Unele inovații ale limbii române contemporane și ediția a II-a a DOOM-ULUI* din volumul *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, coord. Gabriela Pană Dindelegan, Editura Universității București.
- Vîrtosu**, 1968 – Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Editura Științifică, București.
- Vulișici-Alexandrescu**, 1995 – Maria Vulișici-Alexandrescu, *Sintaxa limbii române*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea.
- Zdrenghea**, 1970 – Mircea Zdrenghea, *Limba română contemporană – morfologia* (curs litografiat), Cluj-Napoca.

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”,
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE

Prof. drd. SIMION RĂCHIȘAN

INOVAȚII, NORME ȘI INTERPRETĂRI GRAMATICALE

(rezumatul tezei de doctorat)

Conducător științific:
Prof. univ. dr. GAVRIL NEAMȚU

2010

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

CUVÂNT ÎNAINTE

PARTEA I. INOVAȚII GRAMATICALE

0. STĂRILE DE LIMBĂ

1. Starea limbii române vechi
  - 1.1. Inovațiile – mărci specifice ale limbii române vechi
2. A doua stare de limbă
  - 2.1. Inovațiile calitative din starea a doua de limbă română
3. A treia stare de limbă
4. A patra stare de limbă
5. A cincea stare de limbă
6. A șasea stare de limbă
7. A șaptea stare de limbă

PARTEA A II-A. NORME GRAMATICALE ACTUALE

0. PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE

1. VERBUL

- 1.1. Forme și norme
- 1.2. Locuțiunile verbale
- 1.3. Flexiunea verbului
- 1.4. Clasificarea verbelor în conjugări
- 1.5. Diateza
- 1.6. Modul și timpul
- 1.7. Persoana și numărul
- 1.8. Accentul în flexiunea verbală
- 1.9. Verbe neregulate
- 1.10. Verbe defective
- 1.11. Modificări de normă
- 1.12. Norme facultative

2. SUBSTANTIVUL

- 2.1. Forme și norme
  - 2.1.1. Genul
  - 2.1.2. Genul personal
  - 2.1.3. Numărul
  - 2.1.4. Cazurile
  - 2.1.5. Forme alternative de plural
  - 2.1.6. Pluralul substantivelor împrumutate
  - 2.1.7. Substantivele neologice englezești
  - 2.1.8. Flexiunea substantivelor compuse
  - 2.1.9. Substantive proprii
  - 2.1.10. Accentul în flexiunea substantivală
- 2.2. Substantive cu sufixele indicatoare de proveniență

3. ADJECTIVUL

- 3.1. Forme și norme
- 3.2. Adjective defective
- 3.3. Modificări de normă
- 3.4. Norme facultative

4. PRONUMELE

- 4.1. Forme și norme
- 4.2. Interpretări gramaticale noi
- 4.3. Forme clitice (neaccentuate)

- 4.4. Combinații de pronume personale și verbe
- 4.5. Construcții cu sau fără *pe*
- 4.6. Raportul cu alte clase lexico-gramaticale
- 4.7. Modificări de normă
- 4.8. Norme facultative
- 5. NUMERALUL
- 5.1. Forme și norme
- 5.1.1. Numerele cardinale
- 5.1.2. Numerele ordinale
- 5.1.3. Numerele adverbiale
- 5.1.4. Numerele multiplicative
- 5.1.5. Numerele colective
- 5.1.6. Numerele distributive
- 5.1.7. Numerele fracționare
- 5.2. Modificări de normă
- 5.2.1. Norme facultative
- 6. PĂRȚI DE VORBIRE NEFLEXIBILE
- 6.1. ADVERBUL
- 6.1.1. Forme și norme
- 6.1.2. Structuri morfologice adverbiale
- 6.1.3. Adverbe compuse
- 6.1.4. Locuțiuni adverbiale
- 6.1.5. Grupări locuționale
- 6.1.5. Adverbe substitute
- 6.2. Modificări de normă
- 6.2.1. Noi interpretări gramaticale
- 6.2.2. Norme facultative
- 6.2.3. Cratima obligatorie / facultativă
- 6.2.4. Dublete adverbiale
- 6.2.5. Forme adverbiale triple / cvadrupe
- 6.2.6. Exprimări sinonime
- 7. PREPOZIȚIA
- 7.1. Forme și norme
- 7.1.1. Locuțiuni prepoziționale
- 7.1.2. Tipuri de regim cazual
- 7.1.3. Prepoziții speciale
- 7.1.4. Aspecte ale utilizării prepoziției în limba română
- 7.1.5. Utilizări diferite ale prepoziției *a*
- 7.1.6. Prepoziția compusă *de-a*
- 7.2. Modificări de normă
- 7.3. Noi încadrări morfologice
- 7.4. Variante regionale, arhaice, fonetice
- 7.5. Sinonimia prepozițională
- 8. CONJUNCȚIA
- 8.1. Forme și norme
- 8.1.1. Conjunții coordonatoare
- 8.1.2. Conjunții subordonatoare
- 8.1.3. Locuțiuni conjuncționale subordonatoare
- 8.1.4. Locuțiuni conjuncționale subordonatoare specializate
- 8.1.5. Specializare conjuncțională multiplă
- 8.1.6. Specializarea locuțiunii *cum că*
- 8.2. Modificări de normă

- 8.2.1. Norme facultative
- 8.3. Inovații de interpretare gramaticală – elemente corelative
- 9. INTERJECȚIA
- 9.1. Forme și norme
- 9.1.1. Rolul în comunicare
- 9.1.2. Locuțiuni interjecționale
- 9.1.3. Originea interjecțiilor
- 9.1.4. Regim sintactic
- 9.1.5. Conținut semantic
- 9.1.6. Interjecții / onomatopee
- 9.1.7. Interjecții neologice
- 9.2. Norme facultative
- 9.3. Aceleași sensuri, forme sonore diferite
- 9.4. Variante fonetice facultative

PARTEA A III-A. INTERPRETĂRI GRAMATICALE

0. INTEGRATORII SINTAGMATICI

1. DOMENIUL DE FUNCȚIONARE A MORFEMULUI DETERMINĂRII

- 1.1. Valorile gramaticale și nivelul sintagmatic
- 1.2. Clasificarea integratorilor sintagmatici
- 1.3. Circumstanțele gramaticale ale utilizării integratorului sintagmatic
- 1.4. Construcții fără integratorii sintagmatici propriu-zisi
- 1.5. Elemente omonime cu integratorii sintagmatici propriu-zisi
- 1.6. Realizarea enunțurilor
- 1.7. Concluzii

2. CLASIFICAREA SINTAGMELOR DUPĂ TERMENUL SUBORDONAT

- 2.1. Sintagma flexionară
- 2.1.1. Sintagma nominativă
- 2.1.2. Sintagma genitivă
- 2.1.3. Sintagma dativă
- 2.1.4. Sintagma acuzativă
- 2.1.5. Sintagma jonctivă-acuzativă temporală
- 2.1.6. Sintagma nonflexiunii cauzale
- 2.1.7. Sintagma vocativă
- 2.1.8. Sintagma adjectival-acordată
- 2.1.9. Sintagma eliptic-acordată
- 2.2. Sintagma aderentă
- 2.2.1. Sintagma infinitivă
- 2.2.2. Sintagma gerunzială
- 2.2.3. Sintagma jonctiv-supinală
- 2.2.4. Sintagma participială absolută
- 2.2.5. Sintagma jonctivă
- 2.2.6. Sintagma jonctiv-dativă
- 2.2.7. Sintagma jonctiv-acuzativă
- 2.3. Sintagma jonctiv-frastică
- 2.4. Concluzii

3. ELIPSA – FENOMEN SINTACTIC MOȘTENIT DIN LIMBA LATINĂ

- 3.1. Elipsa propriu-zisă
- 3.2. Brahiologia
- 3.3. Constrângerea gramaticală – o variantă de realizare a elipsei
- 3.4. Elipsa lexicalizată
- 3.5. Elipsa cuvintelor gramaticalizate

3.6. Elipsa graduală

3.7. Combinații de fenomene sintactice: elipsa propriu-zisă, brahilogia, anacolutul

3.8. Concluzii

4. RELUAREA SUBIECTULUI / SUBÎNȚELEGEREA PREDICATULUI

4.1. Norme ortoepice – auxiliare sintactice

4.2. Concluzii

CONSIDERAȚII FINALE

ANEXE

SIGLE

BIBLIOGRAFIE

CUVÂNT ÎNAINTE

0. Teza de doctorat, *Inovații, norme și interpretări gramaticale*, constituie o monografie a devenirii faptelor de limbă, surprinzând relația gramaticală între cele trei aspecte gramaticale enumerate în titlu.

1. Considerăm **inovație lingvistică** orice unitate minimală sau maximală, aspect sau fenomen nou-apărute la orice nivel al structurii limbii române: fonetic, lexical, morfologic sau sintactic.

1.2. În teza noastră am urmărit a prezenta o acumulare de **inovații gramaticale de sistem** și imprimarea unui caracter reflexiv care să permită înțelegerea problemelor analizate cu ajutorul **inovațiilor de interpretare gramaticală**. În perioada veche de limbă română, **inovația lingvistică** se referă la un întreg sistem lingvistic rezultat din înmagazinarea unor reguli recursive, îndeosebi, din limbile slavă și latină, când se remarcă o mare mobilitate manifestată în **inovații cantitative** (= îmbogățirea masei lexicale prin derivare, compunere sau împrumut) sau **calitative** (= mutații semantice, creativitate paradigmatică și sintagmatică). Răspândirea unei inovații determină **schimbarea lingvistică** atunci când într-o stare de limbă inovația întrunește condiții favorabile pentru acceptarea ei colectivă. Prin urmare, schimbarea lingvistică (= schimbarea în limbă) presupune difuzarea sau generalizarea unei inovații, ca atare implică, în mod obligatoriu, o serie de adoptări succesive.

2. Am arătat că asimilarea schimbărilor de către vorbitori și generalizarea utilizării acestora determină apariția unor noi **reguli gramaticale**. **Norma lingvistică** se integrează unui sistem de reguli / instrucțiuni care privește uzajul unei limbi date. Inovația este responsabilă de dinamica în sincronie și în diacronie a limbii, dinamică surprinsă în subcapitolele din partea a doua a tezei noastre, numite **norme modificate**. Inovațiile lipsite de oportunitate conduc spre existența **normelor facultative**, indicând posibilitatea variată de construcție lingvistică. Am considerat că fiecare enunț al unei norme conține în mod necesar o **directivă** (= indicație expresă) de scriere sau de pronunțare, succedată de o **ilustrare** a ei (în cazul normelor generale) ori de o **nominalizare** a faptelor sau a faptului care suportă directiva (în cazul normelor particulare sau de autor). Normele lingvistice sunt clasificate în **norme de autor** și **norme oficiale**. Normele de autor conțin implicit directiva.

3. Ca o continuare a procesului lingvistic de înnoire, interpretarea gramaticală atribuie sens inovațiilor gramaticale, lămurind și justificând apariția noutăților gramaticale. Am grupat expunerea inovațiilor însoțită de prezentarea interpretărilor gramaticale în **stări de limbă**, care trimit spre înțelegerea cauzelor care au determinat modificările din structura limbii române. Expresia **stare de limbă** nu trimite la un aspect static al faptelor de limbă, ci la resistemizări continue ale acestora. **Inovațiile, normele și interpretările gramaticale** sunt într-o strânsă legătură și într-o dinamică continuă, cantitativă și calitativă.

PARTEA ÎNTÂI. INOVAȚIILE GRAMATICALE

0. Am considerat că **starea de limbă** este un concept complex care include pe lângă aspectul temporal, cauzalitatea, modalitatea și efectul existenței sau apariției faptelor de limbă. În stabilirea stărilor de limbă se au în vedere principalele reforme și gramaticile românești reprezentative dintre anii 1780 și 2009, urmărindu-se nu numai dinamica normei, ci și dinamica uzului normatorilor. În textele selectate pentru cercetare am identificat acele particularități fonetice, lexicale, morfologice sau sintactice, care vor deveni „norme” prin generalizarea utilizării lor.

Din punct de vedere morfologic, în **starea veche** de limbă română constatăm câteva particularități legate de „nume”:

- utilizarea unor forme facultative (*omin / umin*) sau a unor aspecte morfologice negeneralizate în scris (*vostre, simțul*);
- prezența unui genitiv sintetic (*partea Anușcăi*) și a unui genitiv analitic (*lui Dumitru Teahni*);
- utilizarea acuzativului cu *la* (*la părintele meu*) în locul dativului;
- existența articolului hotărât (*diiacul*) și a celui proclitic nehotărât (*o barbă, nește sași*);
- utilizarea pronumelui reflexiv cu forma *să* (antepus verbului: *să va rădica*) și cu forma *se* (postpus verbului: *rădica-se-va*);

- prezența posesivului (*al, a, ai ale*) cu forme variabile (în funcție de gen și număr: *partea Anușcăi și a fratelui ei, cinci firi ale trupului*).

În privința flexiunii verbului, remarcăm:

- utilizarea preponderentă a formelor de perfect compus (*nu m-au pierdut, m-au cerșit*);
- existența a două moduri alternative de utilizare a viitorului: cu auxiliarul în față (*să va scula*) sau după (*muri-vor*);
- apariția primelor forme de perfect simplu (*feciu*);
- utilizarea condiționalului sintetic, provenit din perfectul latin (*întraremu*).

Referitor la părțile de vorbire neflexibile, se remarcă:

- extinderea utilizării prepozițiilor (*cătră, de, întru, spre*) pentru a exprima în propoziție raporturile dintre diferite părți de propoziție (din cauza dispariției desinențelor din latină);
- folosirea conjuncției *de* cu sensul din *momentul de când a început*;
- utilizarea lui *și* cu valoare de adverb (= *chiar*) sau de conjuncție;
- prezența conclusivelor *adică* și *deci*.

Referitor la sintaxa propoziției, menționăm:

- reproducerea din latină a construcției cu genitivul, în care substantivul este utilizat ca atribut (*apușitul nărilor*);
- reproducerea construcției cu dativul, în care substantivul este complement indirect (*o am vândut lui Dumitru Teahni*);
- prezența atributului pronominal prepozițional (*semnu întâiu a toate*);
- prezența atributului substantival prepozițional cu prepoziția *de* (*nepot de frate*);
- utilizarea atributului substantival nominativ (*Oana sulițașul*) sau a apozitiilor explicative (*eu, Petrea Barhaș*);
- întrebuintarea formelor reflexive ale verbelor după modelul slav;
- două posibilități facultative de construire a propozițiilor: cu topică inversată (subiectul după predicat) și cu topică normală (subiectul înaintea predicatului).

Sub aspectul sintaxei frazei, menționăm:

- prezența atributivelor explicative introduse prin *ce* (*ce strică*);
- folosirea lui *de* cu funcție subordonatoare multiplă (condițional: *de-l aduci aminte*, consecutiv: *de fac chiți joc și goană*);
- utilizarea conectorilor interfrastici cu rolul de a introduce o explicație sau o justificare: (*adecă, ca să, ce, de unde* etc.);
- coexistența construcțiilor sintactice greoaie și a pasajelor cu o frază firească, cu o prezentare limpede a ideii.

Inovațiile din **starea a doua** de limbă română scad ca volum în comparație cu perioada precedentă, semn că limba română s-a consolidat în toate compartimentele sale.

Dintre inovațiile care au o calitate deosebită, deoarece apar ca un răspuns la o necesitate, făcând deosebirea între forme omonime sau creând noi forme necesare exactității și nuanțării exprimării, amintim:

- formarea unor verbe de conjugarea I fără sufixe speciale (*a coperta, a încorseta, a învagona*), alături de verbe în *-ire* sunt folosite variante verbale românești în *-a* (*a asorta, a demola, a voma*, diferite de verbele etimologice franțuzești *assortir, démolir, vomir*);
- apariția formei de perfect simplu cu *-ră-*, la persoanele I și a II-a plural (*cântarăm, cântarăți*). Utilizată mai întâi la persoana a III-a plural, desinența *-ră* a fost împrumutată ulterior de persoanele I și a II-a plural, creându-se forme noi;
- construirea formelor de imperfect cu *-u* de la persoana a III-a (*cântau, tăceau, mergeau* etc.). Inovația este pusă pe seama tendinței de înlăturare a confuziei determinate de omonimia dintre persoana a III-a singular și plural;
- apariția unei noi serii a variantei de viitor: *a vrea* + conjunctiv: *o să cânt, o să cânți* etc., constituind o variantă fonetică a construcției *oi să cânt*;

- înlocuirea infinitivului (mai puțin utilizat) cu conjunctivul;
- atestarea unei forme de infinitiv perifrastic, format din infinitivul auxiliarului *a fi* și participiul verbului de conjugat;
- apariția formelor de gerunziu cu valoare atributivă, acordate în gen, număr și caz cu substantivele determinate.

Caracteristicile lingvistice specifice celei de **a treia stări de limbă** surprinse în teza noastră sunt:

- disputa dintre susținătorii scrierii etimologice și cei ai scrierii fonetice;
- exprimarea teoriilor lingvistice în favoarea scrierii fonetice;
- conturarea celor trei curente lingvistice românești: cel de la București (B. P. Hasdeu, L. Șăineanu, Ov. Densusianu), cel de la Iași (Al. Lambrior, Al. Philippide), cel de la Cluj (Iosif Popovici).

Dintre trăsăturile specifice celei de **a patra stări de limbă**, identificate de noi, amintim:

- situarea normelor limbii literare deasupra subdialectelor și graiurilor;
- impunerea scrierii fonetice;
- scrierea unor importante studii științifice de fonetică și fonologie;
- apariția primelor lucrări de sintaxă (neo)tradițională.

Trăsăturile specifice celei de **a cincea stări de limbă** menționate în lucrarea noastră sunt:

- simplificarea scrierii, pornindu-se de la redarea simplă și clară a limbii vorbite;
- apariția a numeroase lucrări normative;
- extinderea și aprofundarea conținuturilor studiilor gramaticale inserate în *Gramatica Academiei*, realizate în numeroase articole și lucrări ample de gramatică.

Aspectele lingvistice specifice celei de **a șasea stări de limbă** remarcate de noi sunt:

- dinamica fără precedent a vocabularului;
- reactivarea unor norme lingvistice care au funcționat în perioada interbelică;
- consolidarea teoriilor gramaticale specifice curentelor gramaticale manifestate în starea de limbă anterioară.

Dintre aspecte lingvistice specifice ale celei de **a șaptea stări de limbă**, menționăm:

- introducerea noilor norme lingvistice promovate în lucrările oficiale;
- valorificarea rezultatelor obținute de cercetările anterioare, asimilate selectiv și cuprinse în lucrări ample de gramatică;
- consemnarea de interpretări și denumiri gramaticale noi.

PARTEA A DOUA. NORME GRAMATICALE ACTUALE

0. În partea a doua este făcută analiza gramaticală a părților de vorbire și este subliniată dinamica normelor, realizându-se un **microtratament de gramatică** cu numeroase contribuții originale și cu principalele probleme controversate de gramatică.

1. Constanța și omogenitatea lingvistică sunt cuprinse în subcapitolele intitulate **Forme și norme**. Inovația gramaticală este surprinsă în diviziunile numite **Norme modificate**. Utilizarea în egală măsură a unor forme sau uzul insuficient generalizat al unei modificări și inovațiile improprii conduc spre existența **Normelor facultative**.

2. Dintre interpretările gramaticale noi legate de verb a fost remarcată prezența în sistemul gramatical a modului prezumtiv și lipsa semnificațiilor modale ale modurilor nepersonale. **Modul prezumtiv** este un mod viu al limbii române actuale. S-a subscris interpretării gramaticale conform căreia formele verbale nepersonale nu reflectă în realitate semnificații modale și nu exprimă aprecierea procesului ca sigur, posibil, realizabil (în funcție de satisfacerea unei condiții) sau ca incert, dorit, ireal.

2.1. Dintre modificările de normă recente legate de **paradigma verbală** amintim: *azvârl* (persoana I), *azvârle* (persoana a III-a, singular), *azvârlă* (persoana a III-a, plural), *să azvârle* (conjunctiv prezent, persoana a III-a, singular și plural. Verbul *a continua* are forma (*eu*) *continui* (nu *continuu*), iar verbul *a decerna* trebuie conjugat cu sufixul *-ez*: (*eu*) (*să*) *decernez* (nu *decern*), iar

verbul *a absolvi*, inclusiv pentru sensul „a termina un an / o formă de învățământ”, trebuie conjugat fără *-esc*: (*eu*) (*să*) *absolv*, nu (*eu*) (*să*) *absolvesc*. Verbul *a miroși* are la indicativ prezent, persoana a III-a, forma (*ei*) *miros* (*nu* (*ei*) *miroase*).

3. Printre interpretările gramaticale legate de substantiv sunt semnalate la substantivele animate de genul masculin și feminin, nume proprii sau comune de persoane (sau de animale), distincția, prin anumite particularități, a unui **gen (= subgen) personal**. Printre trăsăturile care individualizează genul (= subgenul) personal se numără: a) procliza articolului *lui*; b) construcția cu *pe* a complementului direct; c) existența unor forme de vocativ cu desinențe specifice; d) prezența la feminin, a unei desinențe specifice de genitiv – dativ; e) păstrarea vocalismului și consonantismului radicalului în cursul flexiunii. Se subliniază că acest comportament al unor substantive comune și proprii nu se leagă atât de caracterul „personal” al referentului, cât, mai ales, de individualizarea prin denumire a animatelor, personale sau nonpersonale, iar manifestările specifice ale „genului personal” se încadrează în distincția comun / propriu.

3.1. Normele actuale ortografice admit două forme literare libere, în *e* sau în *i*: *cireșe* / *cireși*, *coarde* / *corzi*, *coperte* / *coperti*, *găluște* / *găluști*, *râpe* / *râpi*, respectiv *căpșuni* / *căpșune*. Sunt admise exclusiv formele cu desinența de plural în *-e*, pentru unele substantive feminine ca: *ciocolate*, *monede*, *înghețate*, și în *-i* pentru substantive feminine precum: *gagici*, *poieni*, *remarci*, *țărănci*, *țigănci*. DOOM recomandă soluții diferite pentru formarea pluralului substantivelor neologice: a) ajustarea cu modul de formare a pluralului masculin cu desinența *-i*: *adidași*, *boși*; b) adaptarea celor neutre cu desinența *-uri* legată direct de cuvintele împrumutate care se termină în litere pronunțate ca în limba română: *boarduri*, *gadgeturi*; c) utilizarea unor substantive cu formă identică la singular și plural: *dandy* – *dandy-ul*, cu morfemul determinării definite la singular, *dandy-i*, cu morfemul determinării definite la plural; d) folosirea cratimei la substantivele a căror finală prezintă deosebiri între scriere și pronunțare: *bleu-uri*, *show-uri*, sau cele care au finale grafice diferite de cuvintele specific românești: *party-uri*, *ranch-uri*, *story-uri*.

3.2. Din punct de vedere ortoepic, sunt reliefate la substantive exemplele de **oxiton** (accentul plasat pe ultima silabă) – *topor*, *mormânt*, *disident*, *pantalon*, de **paroxiton** (accentul plasat pe silaba penultimă) – *apă*, *casă*, *depărtare*, *punte*, dar și de **proparoxiton** (accentul plasat pe antepenultima silabă) – *biserică*, *pașare*.

4. Pentru aspectul normativ, adjectivele sunt clasificate în două categorii: a) variabile (cu sau fără alternanțe vocalice la trecerea de la masculin la feminin: *analog* / *analoagă* (*analogă*); *baroc* / *barocă*; *carnavalesc* / *carnavelescă*). La unele adjective neologice, norma actuală reflectă uzul persoanelor culte, admitând la feminin forme cu sau fără alternanța *o* (accentuat) – *oa*, în ordinea de preferință: *analoagă* / *analogă*, *omoloagă* / *omologă*, în timp ce la altele nu admite forme cu *oa*: *barocă*, *echivocă*; b) cu sau fără alternanțe consonantice la trecerea de la singular la plural: *albastru* / *albaștri*; *aspru* / *aspri* (nu *așpri*).

5. Se arată că unele pronume au **paradigme defective**: pronumele personale de persoana I, *eu*, *noi*, și persoana a II-a, *tu*, *voi*, nu au forme de genitiv; au forme de vocativ doar pronumele personale de persoana a doua: *tu!*, *voi!*; pronumele reflexive nu au forme de nominativ, genitiv și vocativ. **Formele supletive** (*eu* / *mie*; *tu* / *ție*; *el* / *lui*; *se* / *își*) marchează opoziția cazuală la formele pronominale personale și reflexive.

5.1. Dintre normele actualizate referitoare la pronumele de politețe se menționează că se utilizează formule reverențioase, care exprimă cel mai înalt respect: *Excelența Sa*, *Sfinția Sa* etc. Pe plicuri, pentru a sugera respectul sau afecțiunea deosebită față de o persoană, și în text, pronumele și locuțiunile pronominale *Dumneavoastră*, *Domniei Sale* etc. se scriu cu literă mare, identic procedându-se în cazul tuturor termenilor de adresare utilizați în corespondență. Se arată că formele neaccentuate ale pronumelui de politețe *vă*, *vi-*, *v-*, identice cu formele de plural ale acestuia și omonime cu formele clitice ale pronumelui personal, se pot identifica contextual. Se consideră că pronumele reflexiv se poate identifica prin: a) „acordul sintagmatic” în persoană și număr al verbului-predicat cu subiectul; b) identitatea obligatorie în persoană și număr a pronumelui reflexiv cu subiectul. O subclasă a pronumelui

personal o constituie pronumele de întărire care codifică emfaza cu care unul / unii dintre actanții comunicării este prezentat / sunt prezentați.

Se menționează că uzul pronominal al acestuia era frecvent în limba veche, iar astăzi este accidental și marginal, reducându-se la funcția de subiect. După prepozițiile și locuțiunile prepoziționale care sunt construite cu substantivul și înlocuitorii acestuia în genitiv se utilizează adjectivul posesiv în acuzativ: *contra mea, asupra mea, în jurul meu, în spatele meu*. Între adjectivul posesiv și articolul din finala prepoziției se stabilește un acord „particular” orientat dinspre posesive spre prepoziție.

Gradul diferit de stabilire a intensității relației de posesie face posibilă următoarea clasificare a situațiilor semantico-pragmatiche: a) **posesia tare** exprimată prin posesivele propriu-zise; b) **posesia slabă**, actualizată cu ajutorul unei anafore de tip posesiv, în construcții cu dativul posesiv sau în structuri cu acuzativul posesiv; c) **posesia deviată**, realizată cu ajutorul cliticelor în dativ de tip adnominal sau cu ajutorul unei prepoziții + un pronume accentuat în acuzativ, de fapt un locativ provenit dintr-un posesiv; d) **posesia implicită**, rezultată din context pe baza unui calcul inferențial.

5.2. În funcție de informația semantică gramaticalizată, se disting în sistemul gramatical românesc **pronumele apersonale**, care nu prezintă flexiune în raport cu categoria gramaticală a persoanei. Prin trecerea de la vorbirea directă la vorbirea indirectă sunt actualizate două subclase hibride: **pronumele relativ-interogativ** și **relativ-exclamativ**. Se adoptă noile interpretări gramaticale prin care se consideră că **pronumele semiindependente** (*cel, al*) constituie o subclasă sintactică de pronume, subclasă desprinsă din clasa semantică a pronumelor demonstrative de depărtare. Se menționează că singurul **relativ compus** ce poate fi acceptat, datorită sensului neutral, este *ceea ce*. O poziție aparte ocupă în sistemul gramatical **pronumele relative cumulate**. Astfel, în enunțul *Pleacă la cine îi convine*, forma *la cine* este rezultatul unei comprimări a grupării *la acela* (Ac.) *care* (N.), obținute prin eliminarea demonstrativului *acela* și preluarea formei cazuale (și a prepoziției) de către relativ.

Se arată că normele actuale recomandă scrierea pronumelor și adjectivelor pronominale negative într-un singur cuvânt, conform pronunției neseparate a fostelor componente, prin raportarea la limbile romanice, franceză sau italiană.

6. Studiul nostru are în vedere noile interpretări gramaticale prin care numeralul este inserat în clasa semantică a cantitativelor și grupează, ca expresie a numărului, cuvinte sau sintagme cu trăsături morfologice și sintactice specifice. Pornind interpretarea gramaticală de la **relatele subordonatoare** prin care este angajat sintactic numeralul față de nominalul-regent s-a adoptat clasificarea atributelor numerale în „patru subtipuri mari”: **atribut numeral adjectival, atributul numeral pronominal, atribut numeral substantival, atributul numeral adverbial**. Numeralesle fracționare se consideră substantive, dovadă că: (a) „se numără” și realizează opoziția singular / plural; (b) au un gen propriu (fix), ca orice substantiv. Se arată că acceptarea formei cu *a* la sfârșit (*clasa întâia*) se datorează presiunii uzului, pentru că ocupa o poziție izolată în sistemul numeralilor ordinale. Numeralul cardinal de identificare se consideră o subclasă a numeralului cardinal.

7. Categoria intensității la adverbe, realizată analitic cu ajutorul mărcilor gradelor de intensitate, nu este considerată o flexiune propriu-zisă. Normele morfologice facultative constau în scrierea formațiilor adverbiale cu / fără cratimă, cu / fără elementul final de întărire a sensului anterior al adverbului. Se menționează că în limba română există numeroase situații ambigue, unde delimitarea claselor adverb vs. adjectiv este arbitrară, iar utilizarea facultativă a acestor părți de vorbire este permisă.

8. O poziție aparte o constituie prepozițiile *pentru, contra* și *împotriva*, întâlnite în **formulări eliptice** de tipul *a fi* (*a vota, a se pronunța* etc.) *pentru / contra / împotriva*, formulări în care termenul regizat (în acuzativ, respectiv în genitiv) nu este exprimat. În aceste circumstanțe gramaticale, *pentru / contra / împotriva* rămân prepoziții.

9. Conform interpretărilor moderne sunt reduse cele patru grupe de unități ale conjuncțiilor coordonatoare, clasificare făcută de gramatica tradițională, la trei grupe: copulative, adversative, disjunctive. Calitatea de conjuncții coordonatoare, conferită de gramatica tradițională așa-numitelor conclusive este infirmată prin posibilitatea apariției în stânga lor a conjuncției incontestabile *și*.

9.1. Conjuncțiile corelative sunt considerate adverbe, iar odată intrate în cupluri au rolul lor de **amplificatori lexico-gramaticali** care „explicitează alternanța”. **Coordonarea alternativă** este

realizată propriu-zis prin juxtapunere. Este exclusă, conform noilor interpretări gramaticale, *cum de* din rândul locuțiunilor conjuncționale subordonatoare, considerând că este un grup de două cuvinte subordonatoare (adverbul relativ *cum* + conjuncția subordonatoare *de*) și remarcându-se lipsa unui verb (la mod nepersonal). Locuțiunile conjuncționale *cum că* și *după ce că* sunt numite structuri „bizare” în care intră două elemente subordonatoare: un relativ (*cum* sau *ce*) și conjuncția *că*.

10. Se menționează că în limbajul familiar au pătruns din engleză *ups!*, o interjecție, care exprimă surprinderea, sau *ouu!*, care sugerează o uimire de proporții, având etimonul *wow*. Interjecțiile *alo*, sugerând chemarea sau răspunsul la chemarea telefonică, *bla, bla!*, semnificând vorbăria fără conținut, și *ura!*, o exclamație utilizată în caz de reușită, sunt preluate pe cale cultă.

PARTEA A TREIA. INTERPRETĂRI GRAMATICALE

0. În partea a treia sunt prezentate patru contribuții personale privind morfosintaxa limbii române: (1) *Integratorii sintagmatici*; (2) *Clasificarea sintagmelor după termenul subordonat*; (3) *Elipsa – fenomen sintactic moștenit din limba latină*; (4) *Reluarea subiectului / subînțelegerea predicatului*.

1. Am arătat că **integratorul sintagmatic** se deosebește de **morfemul determinării** prin următoarele aspecte:

(1) Are rol epexegetic (= rol care cuprinde un adaos informativ și explicativ al unui concept enunțat anterior), fiind purtătorul sensurilor relaționale, așadar este un flectiv de relație la nivel sintactic, superior flectivului paradigmatic.

(2) Înlătură posibilele confuzii datorate omonimiilor morfologice din cadrul perechilor de cazuri (N. / Ac. sau G. / D.), aflate pe axa paradigmatică, oferind clarificări pe axa sintagmatică.

(3) Este organizatorul sintagmei formate din două cuvinte cu sens deplin (*Elevul citește.* sau *Acest elev citește.*), spre deosebire de morfemul determinării, care aparține exclusiv unei sintagme minimale, exprimând un raport de subordonare față de rădăcina la care este aglutinat.

(4) Pune semnul egalității între doi competitori gramaticali, între morfemul determinării și morfemul *pe*, marcă a complementului direct: *aștept copiii / aștept pe copii* sau între conectiv și morfemul determinării, aparținători aceluiași nivel sintagmic, datorită identității funcționale (vezi celebrul exemplu al lui D. D. Drașoveanu: *solzii la pești și solzii peștilor*).

(5) Conferă o alternativă subordonării adnominale sau adverbale pentru substantivele în cazurile G. / D., subordonare realizată cu ajutorul desinențelor pronominale *-ui, -ei, -or* (*acestui / altui elev*) într-un grup de sintagme: *părerea [acestui] copil; dau [altui] elev*.

Se apreciază că **valoarea gramaticală** este o formă intermediară, poziționată între nivelul morfologic și cel sintactic, deoarece conține o informație gramaticală oferită de nivelul morfologic, exprimată prin primul termen al denumirii (= numele cazului) și o alta care aparține nivelului sintactic, exprimată prin al doilea termen, care indică fie supraordonarea nominativului-subiect sau a nominativului absolut, fie subordonarea tuturor cazurilor de relație.

2. În cea de a doua contribuție personală privind morfosintaxa, considerăm că **relatelele tipice de subordonare** stabilite în cadrul sintagmelor trimit spre clasificări a căror denumire va cuprinde relația sintactică dintre cei doi termeni, cel subordonat și cel regent, respectiv:

(1) **flexiunea nominală** (substantivală, pronominală, numerală), corespunzând cazurilor sintetice (N₁, G₁, D₁, Ac₁, V₁), pentru **sintagmele cazuale** (= **sintagma nominativă, sintagma genitivă, sintagma dativală, sintagma acuzativă** sau **vocativă**);

(2) **nonflexiunea cazuală**, întâlnită în sintagmele în care cazul nominativ este utilizat invariabil în locul celorlalte cazuri, în construcțiile numite **sintagme condiționate** (precum **sintagma nominativă progenitivă, sintagma nominativă prodativă, sintagma nominativă proacuzativă** sau **sintagma nominativă provocativă**), deoarece acestea implică prezența obligatorie a unui verb;

(3) **flexiunea verbală** (= acordul verbal), relație sintactică stabilită dinspre verbul predicativ spre subiect, prin impunerea numărului și persoanei verbului-predicat subiectului în cadrul **sintagmelor verbal-acordate**; expresia acordului o constituie desinențele personale;

(4) **flexiunea adjectivală** (= acordul adjectival), realizată prin cazul₂ (= cazul „acordat”: N₂, V₂, G₂, D₂, Ac₂) în cazul **sintagmelor adjectival-acordate**; expresia acordului o constituie desinențele adjectivale;

(5) **joncțiunea** la nivel intrapropozițional, realizată prin prepoziții pentru **sintagmele jonctive intrapropoziționale**, sau la nivel interpropozițional, prin conjuncții subordonatoare și relative (pronominale, adjectivale, adverbiale) pentru **sintagmele jonctive frastice**;

(6) **aderența** (= simpla alăturare) este expresie a relatemului de tip Ø (aderența este opozabilă joncțiunii prepoziționale), generatoare a **sintagmelor aderente**;

(7) **recțiunea**, mijlocul de subordonare care constă în impunerea unei restricții de caz în cadrul **sintagmelor restrictive**.

3. În a treia contribuție gramaticală personală am arătat că:

(1) Modul de construire a elipselor este moștenit din limba latină. Elipsele aparțin atât stilului vorbit, cât și stilului scris.

(2) Elipsele se definesc și se clasifică după variantele de realizare (= operații sintactice distincte): **elipsa propriu-zisă** (obținută prin omisiune / suprimare), **brahilogia** (obținută prin suprimarea unor elemente), **elipsa restrictivă** (rezultat prin constrângere gramaticală), **elipsa lexicalizată** (rezultat al procesului de lexicalizare), **asindetul** (obținut prin suprimarea prepozițiilor și conjuncțiilor), **elipsa cuvintelor gramaticalizate** (rezultat al procesului de gramaticalizare), **elipsa graduală** (realizată în două etape: contragere și reducere).

(3) Completarea golului creat de elipsă în structura sintagmelor este necesară pentru înțelegerea mesajului. În funcție de numărul cuvintelor care trebuie să fie completate avem: **lacună simplă** (un cuvânt eliptic), **dublă** (două cuvinte eliptice), **complexă** (mai multe cuvinte sau o propoziție eliptică) sau **de tip Ø** (= zero, contextul refuză completarea elipsei).

(4) Elementele omise pot să aparțină unor funcții diferite: predicat verbal, verb copulativ, verb auxiliar, complement direct, complement indirect, circumstanțiale de loc, de timp, de mod etc.

(5) Modalitățile de completare sunt diferite în funcție de raporturile sintactice care trebuie să fie restabilite. Astfel, completarea lacunelor predicative constă în introducerea predicatului absent cu aceleași informații gramaticale (de număr și persoană) care apar la subiectul exprimat.

(6) Termenul regent sau subordonat al unei brahilogii poate fi recuperat semantic și sintactic prin raportarea la termenul rămas din sintagmele anterioare efectuării suprimării.

(7) Posibilitățile combinatorii ale verbelor copulative sunt reduse, iar imposibilitatea exprimării auxiliarului de diateză *a fi* pentru completarea construcțiilor gerunziale generează o elipsă restrictivă.

(8) Lacunele elipselor lexicalizate se completează recurgând la **relatemul de tip caz₂** (acordat), restabilindu-se acordul cu ajutorul desinențelor adjectivale potrivite în sintagma în care substantivul a preluat conținutul adjectivului sau recurgând la **relatemul de tip caz₁**, la desinențele substantivele potrivite realizării flexiunii din sintagma anterioară în care adjectivul a preluat sensul substantivului regent.

(9) Elipsa cuvintelor gramaticalizate este permisă dacă nu alterează mesajul sau dacă nu amenință structurile morfologice stabile ale limbii române.

(10) **Elipsa graduală** are două etape: **contragerea și reducerea subordonatei**. Întregirea elipsei graduale presupune parcurgerea inversă a etapelor: **reducere** → **contragere** → **subordonată**.

(11) **Elipsa, brahilogia și anacolutul** utilizate simultan creează o confuzie de relații sintactice, iar lacunele identificate în text sunt imposibil de completat.

4. În cea de a patra contribuție personală privind morfosintaxa limbii române am considerat că majoritatea propozițiilor cu așa-zisul **subiect dublu** sau **reluat** sunt, de fapt, construcții specifice limbii vorbite, unde concomitent au acționat suprimarea predicatului, subînțeles într-o frază în care era repetat același predicat în propoziții succesive, și suspendarea unor construcții devenite apendice prin înlocuirea cu mijloacele orale specifice, fie predicatul unei propoziții principale, fie predicatul unei propoziții modale substituite într-o etapă intermediară printr-un complement de mod comparativ, devenit un dublant al subiectul prim prin omiterea lui *ca*, adverb de mod (*Are să-l certe el preoteasa pe popă.*).

4.1. În sprijinul subînțelegerii predicatului în astfel de construcții am invocat **teza monosubordonării sintactice**, aici a monosubordonării predicatului printr-un singur relatem față de un singur subiect, nu față de un subiect „dublu”, fapt care ar solicita prezența în frază a unei duble realizări predicative.

4.2. Susținem că interpretarea subiectului de pe poziția a doua ca „reluat” ar presupune prezența unui al doilea subiect cu categorii gramaticale identice cu cele ale primului, inclusiv genul, ceea ce nu se întâmplă în construcții de tipul: *Are să-l certe el preoteasa pe popă.*; *Ne-a venit el apă la moară.*; *Las' c-a pățit-o el hoții.* În fraza reconstituită *Are să-l certe el, [cum îl ceartă] preoteasa pe popă.*, raportul dintre cele două propoziții este de subordonare. În majoritatea acestor circumstanțe gramaticale, subordonata modală comparativă nu apare în forma ei completă (= „saturată”), ci într-o variantă „comprimată”, „sublimată”, rezultat al eliminării unor elemente menționate anterior, elemente ce pot fi deduse sau subînțelese. Prin analogie cu subînțelegerea predicatului din subordonatele comparative, se pot reconstitui, prin subînțelegerea celui de al doilea predicat, frazele inițiale de tipul: *Vine el, (vine) tata acasă*, cu precizarea că raportul dintre cele două propoziții este juxtapunerea, amândouă fiind principale.

CONSIDERAȚII FINALE

Cercetarea noastră științifică este diferită de cea prezentă în gramaticile cu vădit caracter normativ în care se prezintă faptele lingvistice subordonate normei admise la un moment dat.

Am considerat că norma lingvistică este un produs al evoluției istorice și cuprinde tot ce se obține în mod tradițional și tot ce se admite să se interpreteze ca fapt de limbă în sincronie.

Analiza noastră, centrată pe categoriile și procesele cu caracter normativ din diferitele stări de limbă, asigură identificarea laturii profunde pe care se întemeiază astăzi normele obligatorii, cele modificate sau cele facultative ale limbii române. Aferente normelor lingvistice prezentate în lucrarea de doctorat, ce vizează fiecare parte de vorbire, sunt interpretările gramaticale noi, care au drept scop să aprofundeze cunoștințele de limbă română nu numai pentru dezvoltarea spiritului normativ al limbii, dar și pentru găsirea soluțiilor originale, menite să aducă un plus de claritate în problemele controversate ale gramaticii limbii române.

Unele concepte, clasificări și interpretări gramaticale sunt noi sau diferite de cele identificate în DOOM² sau GALR, cercetarea noastră științifică propunând prin intermediul acestora o resistemizare gramaticală a unor fapte de limbă în același ton cu soluțiile și interpretările inovatoare din aceste lucrări de gramatică.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Avram**, 1990 – Mioara Avram, *Ortografia pentru toți. 30 de dificultăți*, EAR, București.
- Avram**, 1997 – Mioara Avram, *Anglicismele în limba română în Analele Academiei Române*, EAR, București.
- Avram**, 1997 – Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, EARSR, ediția a 2-a revăzută și adăugită, Humanitas, București.
- Boc**, 2009 – Oana Boc, *Devenirea limbii române – o abordare din perspectiva distincției coșeriene sistem / normă (cu aplicație la textualitatea poetică)*, în vol. *Limbă română – abordări tradiționale și moderne* (coord. G. G. Neamțu, Ștefan Gencărau, Adrian Chircu), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Coșeriu**, 1996 – E. Coșeriu, *Lingvistica integrală. Interviu cu Eugen Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu*, Editura Fundației Culturale Române, București.
- Coșeriu**, 1997 – E. Coșeriu, *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*, București, Editura Enciclopedică.
- Costinescu**, 1979 – Mariana Costinescu, *Normele limbii literare în gramaticile românești*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Coteanu**, 1982 – Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Albastros, București.
- Coteanu**, 1985 – Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrînceanu, *Limba română contemporană*, I – II, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Cuibus**, 2002 – Daiana Cuibus, *Asupra reflexivelor*, în StUBB, *Philologia*, XLVII, p. 87 – 89.
- Dimitrescu**, 1995 – Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc*, Editura Clusium ▪ Longos, Cluj-Napoca.
- DO**, 1956 – *Dicționar ortoepic*, EARPR, Institutul de Lingvistică, București.
- DOOM¹**, 1982 – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, EARSR, București.
- DOOM²**, 2005 – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București.
- Dragomirescu**, 1975 – Gh. N. Dragomirescu, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Drașoveanu** – D. D. Drașoveanu, *Curs de sintaxă a limbii române contemporane*, ținut la Facultatea de Filologie, anul univ. 1980 / 1981, Cluj-Napoca.
- Drașoveanu**, 1997 – D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, [Cluj-Napoca].
- DȘL** – *Dicționar de științe ale limbii*, ediția a II-a, Editura Nemira & Co, București, 2005.
- Dumitriu**, 1966 – C. Dumitriu, *Observații în legătură cu radicalul verbelor în limba română contemporană*, în AUI, XII, fasc. 2, p. 165 – 182.
- ELR**, 2001 – Marius Salla (coord), *Enciclopedia limbii române*, Univers Enciclopedic, București.
- Frățilă**, 1987 – Vasile Frățilă, *Lexicologie și toponimie românească*, Editura Facla, Timișoara.
- Frățilă**, 1993 – Vasile Frățilă, *Contribuții lingvistice*, Editura de Vest, Timișoara.
- Frățilă**, 1999 – Vasile Frățilă, *Studii lingvistice*, Editura Excelsior, Timișoara.
- Frâncu**, 1980 – C. Frâncu, *Vechimea și răspândirea numeralului articulat în construcții de tipul „partea întâia”*, în SCL, XXXI, nr. 2, p. 213 – 215.
- GA**, 1954 – *Gramatica limbii române*, I – II, Editura Academiei Române, București.
- GALR (I, II)**, 2005 – *Gramatica limbii române. I. Cuvântul., II. Enunțul*; 2008, tiraj nou, revizuit, EAR, București.
- Gencărau**, 2009 – Ștefan Gencărau, *Lexic și schimbare de cod*, în vol. *Limbă română – abordări tradiționale și moderne* (coord. G. G. Neamțu, Ștefan Gencărau, Adrian Chircu), Editura Presa Universitară Clujeană.
- Gheție**, 1978 – Ion Gheție, *Istoria limbii române literare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

- Gheție, Mareș**, 1985 – Ion Gheție, Al. Mareș, *Originile scrisului românesc*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- GLR**, 1966 – *Gramatica limbii române*, EARSR, ediția a II-a, vol. II, București.
- Graur**, 1963 – Al. Graur, *Evoluția limbii române. Privire sintetică*, Editura Științifică, București.
- Graur**, 1968 – Alexandru Graur, *Tendențe ale limbii române*, Editura Științifică, București.
- Gruică**, 1998 – G. Gruică, *Gramatica normativă*, Editura Dacia, Ediție revăzută și completată, Cluj-Napoca.
- Gruică**, 2006 – G. Gruică, *Moda lingvistică 2007. Norma, uzul și abuzul*, Editura Paralela 45, Pitești.
- Guțu Romalo**, 2000 – Valeria Guțu Romalo, *Corectitudine și greșală (Limba română de azi, Versiune nouă)*, Editura Humanitas Educațional, București.
- Guțu Romalo**, 1968 – Valeria Guțu Romalo, *Morfologia structurală a limbii române* (substantiv, adjectiv, verb), EARSR, București.
- Hristea**, (coordonator și autor principal), 1984 – Theodor Hristea, *Sinteze de limbă română*, Editura Albastros, ed. a III-a, revăzută și din nou îmbogățită, București.
- ILR**, 1978 – *Istoria limbii române*, de un colectiv coordonat de Florica Dimitrescu și Viorica Pamfil, în FD, VIII, București.
- Iordan**, 1956 – Iorgu Iordan, în *Limba română contemporană*, Editura Ministerul Învățământului [ediția a II-a], București.
- Iordan**, 1962 – Iorgu Iordan, *Note de cultivare a limbii*, în LR, IX, 1962, nr. 1, p. 13 – 15.
- Iordan, Guțu Romalo, Niculescu**, 1967 – Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Editura Științifică, București.
- Irimia**, 1976 – D. Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Junimea, Iași.
- Limba și literatura română (2004)** – *Limba și literatura română pentru grupe de performanță clasele IX-XII. Programa. Ghidul profesorului* (coordonatori: prof. univ. G. G. Neamțu, conf. univ. Ioana Bot), Dacia Educațional, Cluj-Napoca.
- LRC¹**, 1974 *Limba română contemporană*, sub conducerea acad. Ion Coteanu, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- LRC²**, 1985 – *Limba română contemporană. Fonetica. Fonologia. Morfologia* (sub conducerea acad. Ion Coteanu), ediție revizuită și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Macrea**, 1959 – D. Macrea, în *Lingviști și filologi români*, Editura Științifică, București.
- Macrea**, 1961 – D. Macrea, *Probleme de lingvistică română*, Editura Științifică, București.
- NDULR**, 2008 – *Noul dicționar UNIVERSAL al limbii române*, Editura Litera Internațional, București.
- Neamțu** – G. G. Neamțu, LRC, *Curs de sintaxă*, Facultatea de Litere, UBB, începând cu anul 2004.
- Neamțu**, 1993 – G. G. Neamțu, *Curs de morfologie a limbii române*, ținut la Facultatea de Litere, U.B.B., anul univ. 1995 / 1996, Cluj-Napoca.
- Neamțu**, 1999 – G. G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale, distincții... distincții*, Editura Excelsior, Cluj-Napoca (ediția a II-a, revăzută, adăugită și îmbunătățită: 2007 și ediția a III-a: 2008, Editura Paralela 45, Pitești).
- Neamțu**, 2004 – G. G. Neamțu, *Probleme controversate de morfosintaxă a limbii române*, curs la MASTERATUL *Dinamica limbii române actuale și analiza discursului*, la Facultatea de Litere, U.B.B., începând cu anul universitar 2004, Cluj-Napoca.
- Neamțu**, 2006 – 2007 – G. G. Neamțu, *O clasificare categorial-relațională a atributului în limba română. Cu adnotări*, în DACOROMANIA, seria nouă, XI – XII, 2006 – 2007, p. 111 – 144.
- Pană Dindelegan**, 2003 – Gabriela Pană Dindelegan, *Aspecte ale substantivizării în româna actuală. Forme de manifestare a substantivizării adjectivului din Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* (II), Editura Universității, București.
- Pană Dindelegan**, 2003 – Gabriela Pană Dindelegan, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, Editura Humanitas Educațional, București.
- Pomian**, 2008 – Ionuț Pomian, *Construcții complexe în sintaxa limbii române*, Editura Paralela 45, Pitești.

- Pușcariu**, 1932 – Sextil Pușcariu, T. Naum, *Îndreptar și vocabular ortografic*, București; ediția a V-a, 1946.
- Pușcariu**, 1994 – Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol.II, *Rostirea*, E A R, București.
- Răchișan**, 2003 – Simion Răchișan, *Corespondență, acte de secretariat și notariale*, ediție revizuită, Editura PRO VITA, Cluj-Napoca.
- Răchișan**, 2003 – Simion Răchișan, *Modernizarea vocabularului românesc*, în *Limba și literatura română pentru grupele de performanță* (coord.: G. G. Neamțu, Ioana Bot, Alina Pamfil), Editura Dacia Educațional, p. 269 – 276.
- Răchișan**, 2009 – Simion Răchișan, *Integratorii enunțiativi*, în vol. *Limbă română – abordări tradiționale și moderne* (coord. G. G. Neamțu, Ștefan Gencărau, Adrian Chircu), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Răchișan**, 2009 – Simion Răchișan, *Integratorii sintagmatici supraordonatori / subordonatori*, în DACOROMANIA, seria nouă, XIV, nr. 2, 2009, p. 151 – 165.
- Sala**, 1998 – Marius Sala, *De la latină la română*, Univers Enciclopedic, București.
- Sala**, 2006 – Marius Sala (coord), *Studii de gramatică și formarea cuvintelor*, EAR, București.
- Saussure**, 1972 – Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, publié par Ch. Bally, A. Sechehaye, A. Riedlinger, édition critique par Tullio de Mauro, Paris, Payot; 1998 trad. rom. *Curs de lingvistică generală*, Polirom, Iași.
- Sintaxa**, 1977 – Valeria Botiș, Maria Vulișici-Alexandrescu, Ioan Comănescu, *Sintaxa propoziției. Texte și analize*, Editura Facla, Timișoara.
- Slușanschi**, 1994 – Dan Slușanschi, *Sintaxa limbii latine*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită (vol. I și II), Editura Universității București.
- SMLRC**, 1967 – Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo și Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Editura Științifică, București.
- Stati**, 1955 – Sorin Stati, *Elipsa*, în LR, IV, 2, p. 68 – 74.
- Stati**, 1967 – Sorin Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, EAR, București.
- Stoichițoiu-Ichim**, 2007 – Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamica, influențe, creativitate*, Editura All, București.
- Tesnière**, 1959 – L. Tesnière, *Éléments de syntaxe structurale*, Paris, Klincksieck; 2e édition, 1966.
- Tiktin**, 1903 – Heyman (Hariton) Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder (vol. I-III), Editura Clusium, 2000.
- Toșa**, 1983 – Al. Toșa, *Elemente de morfologie*, Editura Științifică, București.
- Vintilă-Rădulescu**, 2002 – Ioana Vintilă-Rădulescu, *Pentru o nouă ediție a Dicționarul ortografic și morfologic al limbii române (DOOM)*, în *Actele Colocviului Catedrei de limba română ale Universității din București*, 22 – 23 noiembrie 2003. *Perspective actuale în studiul limbii române*, București, p. 261 – 271.
- Vintilă-Rădulescu**, 2003 – Ioana Vintilă-Rădulescu, *Unele inovații ale limbii române contemporane și ediția a II-a a DOOM-ULUI* din volumul *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, coord. Gabriela Pană Dindelegan, Editura Universității București.
- Vîrtosu**, 1968 – Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Editura Științifică, București.
- Vulișici-Alexandrescu**, 1995 – Maria Vulișici-Alexandrescu, *Sintaxa limbii române*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea.
- Zdrenghea**, 1970 – Mircea Zdrenghea, *Limba română contemporană – morfologia* (curs litografiat), Cluj-Napoca.